

HET SLOT BULGERSTEIJN EN ZIJN EIGENAREN DOOR DR. H. C. H. MOQUETTE.

Dit slot, waarvan de herinnering reeds in de 17de eeuw bijna was uitgewischt en thans de naam ternauwernood aan een enkelen Rotterdammer meer bekend is, vinden wij in de oude Rotterdamsche kronieken tamelijk uitvoerig beschreven. Gebrek aan officieele gegevens maakt het ons onmogelijk deze berichten, die onderling vrij sterk van elkaar afwijken, te controleeren; ze alle als waardeloos ter zijde te stellen gaat om diezelfde reden natuurlijk evenmin. Het komt toch maar al te dikwijls voor, dat, wat wij eerst geneigd waren als fantasie te beschouwen, bij latere onderzoekingen op waarheid gegrond blijkt te zijn. En naarmate een schrijver dichtër staat bij den tijd, waarover hij schrijft, kunnen wij aan zijn woorden meer waarde hechten. Vooral geldt dit van schrijvers, die om de plaats, welke zij in de maatschappij innamen, geacht mogen worden op de hoogte geweest te zijn van de geschiedenis van hun tijd en ontwikkeld genoeg om niet alle overleveringen voetstoots aan te nemen. Een dergelijken kroniekschrijver mogen wij zien in heer Simon Doedesz. van der Sluys, den domproost van Utrecht, raad en geneesheer van hertog Karel van Bourgondië, die omstreeks 1472 een beschrijving der sloten en huizen in Schieland heeft te boek gesteld, welke ons naar een afschrift van zijn neef, Willem Jacobsz. van der Sluys, pastoor te Rotterdam in 1500, bewaard is gebleven. De laatste getuigde van zijn oom, dat hij vele „notable memoryenschryften aanroerende de stad Rotterdam” had nagelaten, bewerkt naar officieele stukken in het kabinet van den hertog ¹⁾).

Volgens Simon van der Sluys zou Bulgersteyn een zeer groot en sterk gebouw geweest zijn, door de heeren van Wassenaar gesticht en in 1071 verbouwd. Jacob Lois weet er twee eeuwen later bij te vertellen, dat het slot gebouwd zou zijn tegen de Noormannen en te identificeeren met het oude Witlam. De heeren van Wassenaar, wonende op het in de buurt gelegen hof van Weena, gebruikten deze sterkte tot het ontvangen van tolgelden. De naam zou afgeleid zijn van bullen = nemen en wijzen op het oorspronkelijk karakter van roofridderslot. Dr. Nicolaas Zas, die omstreeks denzelfden tijd als Lois leefde, waagt in zijn kroniek en

---

1) Bronnen voor de geschiedenis van Rotterdam II bl. 11 vlg. en bl. 62.

stedebeschrijving de gissing, dat Bulgersteyn zou samenhangen met Bulgaria en de Bulgari; nog anderen beweerden, dat Govert de Bultenaar het kasteel gebouwd had en daarover als peet had gestaan ¹⁾).

Het kasteel moet in elk geval van eerbiedwaardigen ouderdom geweest zijn, zoo het in 1071 reeds verbouwd kon worden. Dit jaartal echter, dat gebeiteld heette te zijn op een grooten steen in den muur, in den noordwesthoek, is door Lois veranderd in 1261; de afbeelding, die hij geeft van het opschrift, verschilt dan ook geheel van die van zijn voorganger. Waar de inscriptie zoo onduidelijk blijkt te zijn, dat zij aanleiding kon geven tot twee zulke uiteenlopende lezingen, kan deze steen ons voor de tijdsbepaling van den opbouw van het slot niet veel helpen. Van der Sluys verklaart den naam Bulgersteyn niet en wij zullen ons daaraan evenmin wagen. De heeren van Wassenaar als stichters van dit kasteel in de grijze oudheid kunnen wij verwerpen noch aannemen, daar pas in 1298 een heer van Bulgersteyn in de geschiedenis is aan te wijzen en diens afstamming nog vrij wel in het duister ligt.

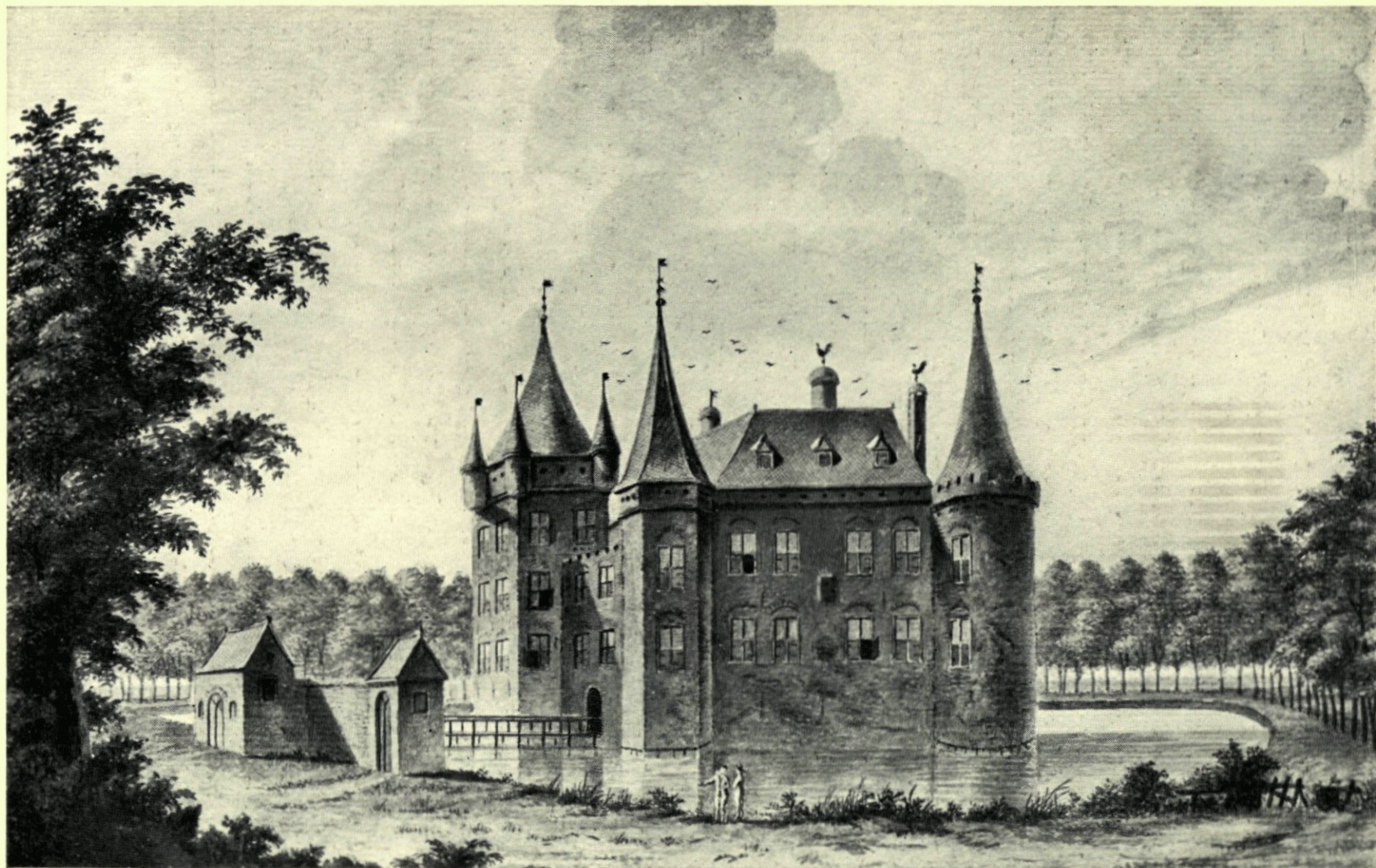
Wij zullen nu zien, wat onze geschiedbronnen omtrent dit naar men zegt oudste der sloten van Schieland meedeelen. Als wij ons uitsluitend houden aan hetgeen volgens betrouwbare bronnen vaststaat, hebben wij toch genoeg materiaal om daaruit het slot in grove trekken te reconstrueeren, zooals het in het laatst der 13de eeuw geprikt moet hebben ten westen van het ambacht Rotterdam. Wel komt de naam Bulgersteyn pas voor in een stuk van 1 Dec. 1356, maar het huis „dat Ghijsbrecht Bokels” was, in een charter van 21 Sept. 1298 genoemd, en de woning „ten westende van Rotterdam” in een charter van 7 April 1333, moeten eveneens Bulgersteyn zijn.

In de 13de eeuw dan heeft op den westhoek van het Roodezand, ter plaatse ongeveer, waar zich nu het Gymnasium en het Maria Catharina van Doorengesticht bevinden, een kasteel gestaan, begrensd binnen zijn singels ongeveer door de tegenwoordige Leeuwenlaan, Coolvest, Passage, Korte Hoogstraat en Zandstraat. Het stond in het ambacht 't Roodezand, een deel van de heerlijkheid Bokelsdijk, in 1330 aan Dirk Bokel behorende.

---

1) Bronnen II, Oude ware beschrijvinge van Schielant, bl. 617 en bl. 393 noot.

HET SLOT BULGERSTEYN IN DE 14DE EEUW NAAR EEN TEEKENING VAN G. VAN ROSSUM

GEZICHT OP HET ROODEZAND, MET OMGEVING VAN HET SLOT BULGERSTEYN,
OMSTREEKS 1580 R. I. 266

Het geheele terrein, „ses morgen lands, dair die woninghe op stait ende alrenaist der woninghe gelegen sien” (7 April 1333), strekte zich binnen de latere vesten uit van de Delftsche tot de Schiedamsche poort, ten oosten langs een lijn, van de Zandstraat naar het Hofplein getrokken. De dikke muren van het gebouw getuigden, dat ze bestemd waren om de bewoners tegen vijandelijke overvallen te beveiligen. Drie zware torens, hoog oprijzende daarboven, boden een ruim uitzicht over de vlakke omgeving, een breede gracht rondom het slot en een poort met ophaalbrug aan de oostzijde (ten westen waarschijnlijk van de tegenwoordige Zandstraat) dienden eveneens, om ongewenschte bezoekers het binnentreden te beletten. Dat een vroeger riddergeslacht van daaruit de omstreken onveilig gemaakt heeft, is volstrekt niet onmogelijk. Aan de zuidzijde van het slot toch zagen de slotbewoners uit over de wijde watervlakte van de Maas of Merwede, door uiterwaarden en rietland gescheiden van Bulgersteyns grond. Een kleine kreek, de Leuve, gaf gelegenheid om met platboomde vaartuigen de rivier te bereiken en, verscholen in het riet, niets kwaads vermoedende koopvaardijvaarders op hun weg van of naar Dordt te overvallen. Het ambacht 't Roodezand behoorde kerkelijk tot Hillegersberg, dus ook het daarin gelegen leen Bulgersteyn. Onder de parochie Hillegersberg resorteerde dan ook de kapel, later bekend als de kapel der Zeven Slapers aan de Roodezandstraat westzijde op den hoek van de Leeuwenlaan. Hoewel gelegen buiten de muren van het slot zal dit bedehuis, dat waarschijnlijk reeds in 1298 op dezelfde plaats stond, dienst gedaan hebben als slotkapel. De parochiekerk toch was afgelegen en behalve de slotheer en zijn gezin zullen ook de bewoners van het Roodezand gebruik gemaakt hebben van dit kapelletje met het daarbij gelegen kerkhof. Enkele kroniekschrijvers spreken van S. Andrieskerk en Lois noemt deze kerk zelfs de oudste parochiekerk van Rotterdam, maar dit is reeds daarom niet geloofwaardig, omdat het Roodezand, lang nadat Rotterdam tot stad verheven was, nog een deel van de parochie Hillegersberg uitmaakte en nog in 1565 eigen kerkmeesters en aalmoezeniers had.

Van der Sluys noch Zas brengen het kasteel Bulgersteyn in verband met het geslacht Bokel, wel Lois en Kortebrant. De eerste spreekt van het slot „Bulgersteyn ofte Boeckoolsteyn”, laat het slot in 1261 herbouwen door Reijnier Boeckels, heer van

Bokelsdijk, Blommersdijk, Weena en de landen van Cool, benevens ambachtsheer van Berkel en Bleiswijk, terwijl Dirck Bokels volgens hem in 1320 aan het slot den naam Boeckoolsteyn gaf en zich heer daarvan liet noemen. In 1374 zou dan een heer Gillis van Bulgersteyn geleefd hebben, de eerste, die dezen naam droeg en in verband daarmee een ander wapen aannam¹⁾. Ook Kortebrant²⁾ noemt de Bokels en vermeldt daarbij als een bijzonderheid, dat het wapen van Bulgersteyn, met drie leeuwenkoppen, bijna geheel overeenkomt met het wapen van het huis Boekelsteyn (of Boekesteyn), voorheen in Delfland in den Kralinger polder bij De Lier gelegen en oorspronkelijk aan de familie Bokel, later aan de Van Dorps behorende³⁾. Ook het wapen der heeren van Spangen en Mathenesse vertoont de drie leeuwenkoppen. Deze overeenkomst maakt verwantschap tusschen genoemde geslachten wel zeer aannemelijk; voor de families Bokel, Mathenesse en Spangen staat deze dan ook vast. Het zou zeker heel toevallig zijn, zoo Bulgersteyns wapen niets daarmede uit te staan had.

Afgezien nog van het wapen, ligt het voor de hand, dat men de Bokels, die een groote rol gespeeld hebben in de oudste geschiedenis van Rotterdam, in betrekking heeft gebracht tot Bulgersteyn, dat in Bokelsambacht lag, maar bewijzen daarvoor werden niet gegeven. Prof. Fruin, de kenner en beschrijver van de oudheid van Rotterdam, achtte het dan ook hoogst onwaarschijnlijk, dat het huis ooit aan een Bokel heeft behoord en nam aan, dat, wat de kroniekschrijvers daaromtrent meedeelden, louter verzinsels waren. Tegen deze uitspraak is Mr. S. Muller Hz., die eveneens veel studie gemaakt heeft van het oude Rotterdam, opgekomen en mijns inziens heeft hij zeer waarschijnlijk gemaakt, dat met het huis, „dat Ghysbrecht Bokels was”, niet Weena, zooals Fruin meende, doch Bulgersteyn bedoeld was⁴⁾. En het ambacht, waarin heer Ghisebrecht Bokel omstreeks 1282 wordt gezegd te wonen⁵⁾, moet blijkens de omschrijving daarvan het ambacht geweest zijn, dat een deel van de latere stad Rotterdam

---

1) Wordt ook door Van der Sluys genoemd. Bronnen II bl. 12, 563 en 564.

2) Beschrijving van Schielandt en deszelfs geschiedenissen.

3) Rott. Historiebl. Afd. II. D. I bl. 582.

4) Over de oudste geschiedenis van Schieland, bl. 36.

5) Bronnen IV, n°. 100.

en het Roodezand omvatte, zoodat zeer vermoedelijk ook toen reeds heer Ghisebrecht Bokel, de vader van den hiervoor genoemden Bokel, de slotheer van Bulgersteyn zal geweest zijn.

Wij vinden dan in 1298 Gijsbrecht Bokel op het slot Bulgersteyn, zooals wij het maar zullen blijven noemen, al komt de naam pas in 1356 voor. Nicolaas Persijn, ridder, belooft dan aan Jan, graaf van Holland en Henegouwen, in gijzeling te gaan, „op 't huus, dat Ghysbrecht Bokels was ende daer ghelove ick te ligghen in zire gheselschap”¹⁾. Hij zou mogen wandelen binnen de parochie, waarin het huis stond, d.w.z. Hillegersberg. Nam hij hiermede geen genoegen, dan moest hij zich verbinden, drie weken binnen de muren te blijven. Is Gijsbrecht Bokel, n.l. de vader, de eerste, dien wij als heer van Bulgersteyn leeren kennen, zijn zoon Gijsbrecht is wellicht de laatste van dien naam, die met het goed beleend geweest is, of daarvan eigenaar was. Blijkbaar toch, zooals het woordje „was” in de acte van 1298 aanduidt, had hij toen geen recht meer op het slot.

Laten wij ons even indenken in de toenmalige tijdsomstandigheden. In 1285 komen heer Ghisebrecht Bokel en diens zoon Ghisebrecht voor als borgen van den heer van Amstel; in 1287 Ghisebrecht Bokel als borg van Herman van Woerden²⁾. Deze Bokels zullen dus behoord hebben tot de vijanden van den graaf. Na den moord op Floris V werden diens moordenaars en hun medeplichtigen vervolgd en verbannen en de hand van Wolfert van Borselen, die in naam van den jongen graaf Jan de eigenlijke landsbestuurder was, drukte zwaar op zijn tegenstanders. Heer Ghisebrecht Bokel was vóór 1296 overleden, maar natuurlijk werd zijn zoon Ghisebrecht, als borg van twee der hoofdschuldigen, mede aansprakelijk gesteld voor de bedreven wandaad en is hij insgelijks in ongenade gevallen. Naar de zeden van dien tijd zullen aan den heer van Bulgersteyn zijn goederen ontnomen zijn, o.a. het slot, en kon de graaf dan in 1298 daarover beschikken als gevangenis voor den heer van Persijn, eveneens een ridder van de tegenpartij. „In zire gheselschap” wil misschien zeggen, dat de vroegere heer mede daar in gijzeling werd gehouden. Of na Wolferts gewelddadigen dood in 1299 Bulgersteyn aan de Bokels is teruggekomen, blijkt niet; in ieder geval heeft Ghise-

---

1) Rott. Hist. bladen. Bijlagen der kronijk no. XII.

2) Bronnen IV no. 110 en 112.

brecht niet lang meer daarvan genoten, want hij wordt onder de ridders genoemd, die in Mei 1301 te Veere doodbleven, bij de wraakneming van Wolferts partij op diens moordenaars. Pas in 1332 lezen wij van een zoen, die getroffen werd tusschen de magen der gedooide ridders en den graaf. Uit het geslacht Bokel treden voor de geheele maagschap op heer Dieric Bokel, Floeris heren Dierix broeder, Ghisebrecht Jan Bodix sone en Dieric Dierix sone en voor Philips van Warmond heer Dieric Bokel en Ghisebrecht Bokel¹⁾. Het zoengeld voor Ghisebrecht Bokel wordt op 400 pond tournooisen gesteld, een zeer aanzienlijk bedrag voor dien tijd; voor Philips van Warmond op driehonderd pond. De Bokels hadden echter reeds lang vóór dien tijd vrede gesloten met den graaf. In 1303²⁾ beloofden Diederick en Ghisebrecht Bokel, zonen van den verslagene, Ghisebrecht van Amstel, Herman van Woerden en Gherard van Velzen of hun nakomelingen nooit te zullen bijstaan, doch graaf Jan van Henegouwen, den wettigen heer, trouw te dienen op verbeurte van lijf en goed.

Als kinderen van den in 1301 gesneuvelden Ghisebrecht Bokel, den heer van Bulgersteyn, komen na 1301 voor Dirk, Ghisebrecht, Baerte en een bastaardzoon Floris. Ridder Dirc Bokel, de heer van het ambacht Rotterdam, van Bokelsdijk en Weena, tusschen 1334 en 1336 overleden, liet slechts ééne dochter na, Agniese, die in haar vaders leenen opvolgde, behalve in het ambacht van Rotterdam en al wat daar binnen gelegen was of daartoe behoorde en in leen ontvangen was van den graaf. Ghisebrecht moet vóór 1306 overleden zijn, want bij de vaststelling van de erfopvolging in het leen Weena, 6 April van dat jaar, wordt wel Baerte genoemd, doch noch Ghisebrecht noch Floris. Mogelijk ook waren beiden bastaardzonen en konden zij daarom niet voor opvolging in aanmerking komen. Floris treffen wij in 1331 aan als schout te Rotterdam in heer Dierx Bokelsambacht, in 1335 als gezworene en in 1340 als schepen der jonge stad. Van zijn familiebetrekkingen is verder niets bekend, dan dat hij in 1315 gehuwd was met de weduwe van „Claes Domaessoen uter Liere”³⁾. Misschien is het huis Boekesteyn daar door hem gebouwd, doch dit is slechts een gissing.

---

1) Bronnen IV n°. 418 en Rott. Hist. bladen. Bijlagen der Kronijk no. XLIII.

2) Bronnen IV n°. 166.

3) Ibidem n°. 229.

Tusschen 1298 en 1333 is de geschiedenis van Bulgersteyn een gesloten boek voor ons. Heer Dirck Bokel staat hoog aangeschreven bij den graaf, hij is ontegenzeggelijk de eerste in rang te Rotterdam en het is dus bijna niet denkbaar, dat het slot, zoo het familiebezit geweest is, hem niet zou zijn teruggegeven. Onmogelijk is de opvatting van Lois niet, die in 1320 Dirc Bokel met Bulgersteyn in verband brengt; maar in 1333, nog tijdens zijn leven, zien wij een ander, n.l. Diederic die Visscher, over de woning in het westeinde van Rotterdam, d.w.z. Bulgersteyn, zooals later blijkt, beschikken ten behoeve van zijn vrouw. De graaf treedt op als leenheer en regelt de erfopvolging. De mogelijkheid bestaat natuurlijk, dat de Bokels een oorspronkelijk allodiaal goed door den drang der omstandigheden aan den graaf opgedragen en het in leen van hem hebben terugontvangen. Zoo was in 1306 Weena aan den heer van Putten gekomen, doch Dirc Bokel en zijn nakomelingen hielden het in erfleen. Hoe echter is de opvolging van de Bokels door de De Visschers te verklaren? Kunnen wij verwantschap aantoonen tusschen de Bokels, n.l. een der kinderen van Gijsbrecht, die in 1298 in betrekking tot het slot genoemd wordt, en Dirck de Visscher? In een charter van 26 Juli 1327 wordt gesproken van land bij Schiedam „in Dierix ambacht van Matenese, die Dierix Bokels sone was, die an minen Heer quam van Hughen Niclays soen wyff, die si van minen Heer hebt”. Is mijn opvatting juist, dan zou dit land eerst aan Dirk Bokel hebben toebehoord, daarna aan zijn vrouw, die een tweede huwelijk sloot met Hughe Niclays. En in een ander charter van dienzelfden tijd wordt zij Margrieta Jan Viskersdochter genoemd. Deze verwantschap kan echter nog niet den overgang van Bulgersteyn van de eene op de andere familie verklaren. Zoo wij Kortebrant mochten gelooven, die schrijft, dat een Floris de Visscher getrouwd was met een zuster van Dirk Bokel, dan zou de zaak vrijwel opgelost zijn. Dirk Bokel, de zoon van Gijsbrecht, kan ten behoeve van zijn zuster afstand gedaan hebben van dit leen; ook kan dit haar bij erfenis na haar vaders dood direct zijn toegevoegd. Ongelukkig ontbreken ons alle gegevens om de juistheid dezer opgave van Kortebrant te kunnen controleeren. Als een kleine aanwijzing zou kunnen gelden, dat omstreeks 1282 heer Ghisebrecht Bokel van den graaf 10 morgen land op het Trintveen (tusschen Delft en Overschie) in leen hield, die „Visscerken”

van hem in achterleen heeft ¹⁾ d.w.z. zijn schoonzoon Floris de Visscher, als Kortebrant gelijk heeft. Wij kunnen nog hierbij voegen, dat in 1333 heer Dieric Boekel, Dieric de Visscher en Floris, broeder van heer Dieric, samen een hoeve land in IJsselmonde koopen ²⁾ en de voornamen Dirk en Floris in de 13de en 14de eeuw in beide geslachten veelvuldig voorkomen. Tot meer dan een vermoeden leidt dit ons evenwel niet.

Het geslacht De Visscher, ofschoon misschien niet zoo aanzienlijk als dat der Bokels, mag men in de 14de eeuw toch wel tellen onder de vermogende en invloedrijke Hollandsche geslachten en de titels heer en jonkvrouw aan leden daarvan gegeven wijzen er op, dat zij tot den adel behoorden. De Visschers zijn vermaagschapt aan bekende adellijke families, hun namen komen in uitstekend gezelschap voor. Enkele personen, die in de Rotterdamse geschiedbronnen met den latijnschen toenaam „Piscator” worden aangetroffen in de 13de en 14de eeuw, mogen wij zonder twijfel wel tot hetzelfde geslacht rekenen, n.l. Albertus Piscator, die 20 April 1245 als getuige optreedt bij een schenking van den heer van Voorne; Johannes Piscator, 10 Aug. 1294 eigenaar van een huis te Heusden, terwijl Nycolaus en Theodericus Piscator, in een charter van 16 April 1366 voorkomende, zeker vereenzelvigd kunnen worden met Claes en Dirck die Visscher, zooals zij elders heeten. Wij zouden zeer geneigd zijn de bakermat van deze familie in Voorne of Zeeland te zoeken, als wij letten op de innige verhouding, die er steeds tusschen het huis van Voorne en De Visschers heeft bestaan en op het groote aantal leengoederen van dit geslacht op het eiland Schouwen, n.l. in Elkerzee, in Bridorp en in Duvendijc ³⁾. Indien wij Albertus buiten beschouwing laten, merken wij echter op, dat andere De Visschers omstreeks dienzelfden tijd ook al gegoed waren in en bij Rotterdam en daar een gewichtige plaats innamen.

Behalve Visscherken, vermeld in het bovengenoemde charter van omstreeks 1282, ontmoeten wij daar ook nog heer Diederic die Viscere als aanspraak makende op een deel der lantebede te Hillegersberg. Een Dirric de Visscher had in 1316 land van den graaf

---

1) Bronnen IV n°. 100.

2) Ibidem n°. 431.

3) Dr. H. G. Hamaker, Rekeningen der grafelijkheid van Zeeland. In: Hist. Gen. N. S. 29 en 30.

in leen, gelegen tusschen Schie en Gouda en Dirric de Visker „Amelisswager” was in datzelfde jaar beleend met land in heer Engebrechtslande¹⁾. Dirc de Visscher had in 1329 zeven gemeten land in Elkerzee in leen van den heer van Voorne. Een persoon van dien naam stelde zich in 1333/4 borg voor den huurder van de gruit en de ellemaat²⁾, een Diederic de Visker, eigenaar van 11 morgen land in Rotterban, droeg 23 Juli 1336 de helft daarvan aan den graaf op. In 1339 had Dieric die Visscher leengoederen in Bridorp, omstreeks 1337 beleende de heer van Voorne Dirc die Visscher „uit Scouden” met het huis te Crooswijk, met boomgaard en hofstede³⁾. Heer Diederic was in 1316 voor zijn aandeel in de lentedede van Rotte, d.w.z. Hillegersberg, opgevolgd door Jan de Visscher⁴⁾. De eerste was toen misschien reeds overleden, de tweede moet een na-bloedverwant geweest zijn, wiens kinderen 12 Juni 1335 in Boekelsdijk gegoed waren en dien ik voor denzelfde meen te mogen houden als Jan Vlaminck of Vlaminck alleen, den broeder, zooals blijken zal, van den heer van Bulgersteyn. Wat de andere hiervoor genoemde Dirc de Visschers betreft, is er alle reden om die alle voor één en dezelfde persoon te houden. Allicht zouden twee personen van denzelfden naam, levende terzelfder tijd (1329—1339) en in dezelfde omgeving, waarin beiden op den voorgrond treden, door toenaam of patronymicum van elkaar onderscheiden zijn. Vast staat, dat de heer van Bulgersteyn dezelfde moet geweest zijn als de leenman van den graaf voor goederen in Bridorp en Elkerzee, waarom hij dan ook Dirc die Visscher „uit Scouden” kon genoemd worden. Zijn kinderen Jan Vlaminck en Ghise zijn omstreeks 1358 opgevolgd in de Zeeuwsche leenen, die hij van Voorne in leen hield; de eerste had ook land in Capelle, hoogst waarschijnlijk te Loperskapelle op Schouwen.

Hughe de Visscher wordt 17 Maart 1319 heer van een ambacht bij Rotterdam genoemd, in 1336 volgde Dirc de Visscher hem op in een leen in Rotterban, in 1343 en 1344 had Vranke die Visker van den graaf in pacht „die viskerie in die Rotte, die Hughe s Vis-

---

1) Dr. H. G. Hamaker, Rekeningen enz. van Holland. In: Hist. Gen. N. S. 21 blz. 114. Bedoeld zal wel zijn Amelis of Melis van Berkel.

2) Hamaker. Ibidem bl. 207.

3) Bronnen IV n°. 466.

4) Hamaker. bl. 69.

kers was van Crooswyc up ant ambocht van Zevenhuyze ende van Bleeswyc" ¹⁾). Vranke had in die jaren eveneens de visscherij binnensdijks in pacht, een Vlaminc de visscherij van de sluizen. Met den laatste zal wel bedoeld zijn de hiervoor genoemde Jan Vlaminc Floris Visscherszoon, die tot 1356 een rol speelt in de geschiedenis der stad Rotterdam. Onwillekeurig zoeken wij verband tusschen dat pachten van allerlei visscherijen en den geslachtsnaam. Als wij lezen, dat in 1331 Jan die Gruter de gruit pachtte ²⁾, later een Martijn Gruter, dan komen wij er toe een „visker", die de visscherij pachtte, daarmee op ééne lijn te stellen, doch dit blijft een gissing.

Wij zullen niet alle voorkomende De Visschers laten optreden, doch ons bepalen tot die leden van het geslacht, welke iets met Bulgersteyn te maken hebben gehad en hun naaste familie. Als eersten, die dan in aanmerking komt, noemen wij Floris de Visscher, die in 1315 met Raymons li Lombert tot de geldschieters van den graaf behoorde ³⁾, en 13 Jan. 1317 20 gemeten land in „Veechoeke", in het land van Voorne, van den heer daarvan in leen kreeg en dan door dezen „onze lieve ende getrouwe neve ende knape" genoemd wordt. Hij zal ook wel dezelfde zijn als Florens de Visker, die 26 Febr. 1325 met Clays Hoylede voor 15 jaar 50 morgen land in Cool van den graaf in pacht kreeg voor 21 pond Hollandsch. Daar dat land in „Veechoeke" 15 April 1349 aan Floris de Visscher Dircxsoen blijkt te behooren en waarschijnlijk ook deze Florens de Visker Jr. 18 Oct. 1353 het gebruik van 's graven land in Cool kreeg, ligt het voor de hand Floris Sr. te houden voor den vader van den heer van Bulgersteyn en den grootvader van diens zoon Floris. Behalve Dirk komt nog een tweede zoon van Floris Sr. in onze bronnen voor, de reeds meermalen genoemde Jan Vlaminc Floris Visschersoen, die blijkens charters van 13 Nov. 1335 en 28 Sept. 1356 van de heerlijkheid Voorne een huis in erfleen had, gelegen te Rotterdam, ten oosten van de Keizerinnesluis, dat hij aan zijn vrouw Lanne als lijftocht maakte en waarin hij zelf woonde, een geschikte woonplaats zeker voor den pachter van de sluizen en in 1331 medepachter van den steiger.

---

1) Hamaker N. S. 24. bl. 28 en 132.

2) Ibidem N. S. 21. bl. 207 en 208.

3) Fruins Geschriften VI bl. 43.

Dirck die Visscher is tweemaal gehuwd geweest. De naam van zijn eerste vrouw is ons niet overgeleverd; zoons uit dat huwelijk waren Floris, Jan Vlaminc en Ghise. Vóór 7 April 1333 is hij opnieuw in het huwelijk getreden, nu met Joncvrou Hildegonde, die hij dan met toestemming van den graaf „die woninghe, die gheleghen is ten westende van Rotterdamme ende ses morghen lands dair die woninghe op stait ende alrenaest der woninghen geleghen sien” tot een lijftocht maakt met bepaling, dat dit leen op den oudsten zoon of bij gebreke van dien op de oudste dochter uit dit huwelijk zou vererven ¹⁾. Uit welke familie deze tweede vrouw stamde? Bij Fruin wordt zij eene Nagel genaamd ²⁾; doch voor zoover ik heb kunnen nagaan bestaat hiervoor geen andere grond, dan dat een twintigtal jaren later Willem Nagel een rol speelt in een familietwist. Uit een stuk van 15 Sept. 1370 blijkt evenwel, dat zij een zuster was van Aleydis van Kralingen, non te Rijnsburg ³⁾, die een dochter was van Ogier van Kralingen en zuster o.a. van Gillis en Rikarde van Kralingen. Uit dit tweede huwelijk werden geboren Jonkvrouwe Rikarde en waarschijnlijk Vrank. Die lijftocht werd in 1333 gemaakt met uitdrukkelijke goedkeuring van Dirk's oudsten zoon Floris, die dus toen meerderjarig moet geweest zijn en erfrecht op Bulgersteyn heeft kunnen laten gelden.

Hoe zag Bulgerstein er uit ten tijde, dat Dirck de Visscher het met zijn tweede vrouw bewoonde? Alle berichten over den bouw en de gedaante van het slot dateeren van lateren tijd, toen er van de vroegere grootheid niet veel meer over was. Wel bestaan er afbeeldingen van het kasteel, die wij tot vier typen terugbrengen, namelijk: 1^e een tekening van K. van Alkemade, den toestand in 1071 weergevende, met copie van Paul van Liender, waarmede drie andere eveneens in de 18de eeuw vervaardigde afbeeldingen, o.a. eene van Kortebrant, vrijwel overeenstemmen; 2^e een afbeelding het slot voorstellende in 1271, omstreeks 1640 vervaardigd voor het werk van Jacob Lois, met copie van Kortebrant en welke tekening weer ten voorbeeld heeft gestrekt voor andere prenten van Bulgersteyn; 3^e de ruïne van het slot in 1472,

---

1) Bijdragen der Kronijk van Rotterdam, no. XLVIII.

2) Fruin. Verspreide geschriften VI bl. 42 noot 6.

3) Deze opgave werd mij verstrekt door Jhr. Mr. W. A. Beelaerts van Blokland te Wassenaar.

geteekend in 1642 door of voor Jacob Lois, waarnaar Kortebrant en anderen copieën hebben gemaakt; 4^e een voorstelling van de ruïne in 1509, die weer een ander beeld van het kasteel geeft. Alle afbeeldingen stemmen hierin overeen, dat zij drie zware torens vertoonen of de ruïnes daarvan en sluiten zich dus aan bij de beschrijving van Simon van der Sluys, dat er in 1472 „noch 3 sware torenen geheel vervallen staen”. Aan de teekeningen bij Jacob Lois voorkomende mag misschien toch niet alle gezag onthouden worden. Lois heeft voornamelijk geput uit Van der Sluys maar had ook, zooals hij zelf in zijn voorrede zegt, allerlei omtrent de oudheden van Schieland verzameld, o.a. oude teekeningen van de stamhuizen en wapenen „veele alsnoch onbekent ofte wel in de tresoiren, cabinetten ofte bibliotheken verborgen synde”¹⁾. De mogelijkheid bestaat dus, dat Lois werkelijk ook van Bulgersteyn oude teekeningen onder de oogen gehad heeft. Doch, zoo wij dit aannemen, dan moeten wij nog een stap verder gaan en het waarschijnlijk achten, dat hij voor de door hem afgebeelde stamhuizen in hoofdzaak gebruik gemaakt heeft van een serie teekeningen, afkomstig uit de 15de eeuw, want van verschillende sloten wordt de toestand gegeven, zooals deze toen was. De afbeelding van de ruïne van Bulgersteyn in 1472 zou dan wellicht den werkelijken toestand kunnen weergeven; de afbeelding van het gave slot zou ik echter voor niets meer durven houden dan voor een fictieve voorstelling door een teekenaar in de 15de eeuw vervaardigd aan de hand van die ruïne; daar wij waarschijnlijk zeker tot de 14de eeuw moeten terugkeeren om het kasteel in welstand te zien.

Zijn wij dus genoodzaakt voor de woning van Dirk de Visscher ons toch met een fictie te behelpen, dan kunnen wij niet beter doen dan ons te houden aan de tekening bij Jacob Lois. Van de Hoogstraat, waarschijnlijk Roodezandstraat bij de Korte Hoogstraat, zal men benedendijks door een poort den grond van Bulgersteyn bereikt hebben; vandaar voerde de weg naar een poorthuis met ophaalbrug over de breede gracht, waarlangs men binnen het kasteel kwam, waar aan de voorzijde twee torens zich hoog boven de muren verhieven en het water bevolkt zal zijn door de traditioneele zwanen en de meer burgerlijke eenden. Om

---

1) Bronnen II bl. 549.

de grachten blijkt een singel geloopt te hebben, beplant met boomen. Voor het inwendige van het gebouw kunnen wij alleen onze fantasie raadplegen en hetgeen ons omtrent andere oude kasteelen bekend is. Wij mogen ons wel een groote hal denken bij den ingang, een ruime keuken, een woonvertrek, waar misschien ook vrouwe Hildegonde met haar dochter en dienstmaagden spon en weefde, en de noodige slaapvertrekken. Aan de moderne eischen van lucht en licht kon uiteraard in een dergelijke woning niet voldaan worden. De zeker een paar voet dikke muren lieten door hun vensters slechts spaarzaam licht binnen. De nissen bij de vensters zullen daarom geliefkoosde zitplaatsen geweest zijn.

Dirk de Visscher en zijn zonen hebben het druk gehad met het beheer hunner goederen; ze verkeerden veel aan het Voornsche hof; leenplichten ten opzichte van den graaf en den heer van Voorne riepen hen dikwijls van huis; jacht en paardrijden behoorden tot hun vermaken en op haar telgangers gezeten met den valk op de hand zullen ook de burchtvrouwe en haar dochter daaraan wel hebben deelgenomen. Een kapelaan, belast met den dienst van de kapel op Bulgersteynschen grond, zal eveneens inwoner van het slot geweest zijn en zijn zielszorg uitgestrekt hebben over de bewoners daarvan en over de dorpers, die zich langzamerhand hadden neergezet op de bij het slot behorende zes morgen land, aan de westzijde van de latere Roodezandstraat, welke volgens Mr. Muller een oude dijk is¹⁾. Langs dezen dijk voerde waarschijnlijk de weg naar het huis Weena en naar het aan de Rotte gelegen Crooswijk, terwijl men langs den hoogen zeedijk (Hoogstraat, Middeldam en Oosteinde) het verkeer kon onderhouden met de bewoners van het slot Honingen, de verwanten van vrouwe Hillegonda.

Dirk de Visscher schijnt tusschen 1340 en 1349 overleden te zijn. In het eerste jaar komt hij nog voor als pachter van landerijen op Schouwen²⁾; 15 April 1349 kon Floris, zijn zoon, reeds beschikken over het land in Veechoec, dat eens zijn grootvader had toebehoord en na diens dood wel op Dirc de Visscher zal zijn overgegaan. Ten naastenbij kunnen wij nagaan, welk aandeel ieder der kinderen in de erfenis kreeg. Floris had, zooals wij ge-

---

1) Over de oudste geschiedenis van Schieland bl. 33.

2) Hist. Gen. N. S. 30 bl. 89.

zien hebben, afstand gedaan van Bulgersteyn ten behoeve van zijn stiefzuster; zijn stiefmoeder behield echter als weduwe eerst nog het geheele leen als lijftocht en bleef met haar dochter aldaar wonen. Wel vervielen aan hem de 20 gemeten in Veechoek, terwijl hij 18 Oct. 1353 het gebruik kreeg van 's graven land in Cool en Schoonderloo, totdat de 800 oude schilden, die den graaf geleend waren, terugbetaald zouden zijn. Mogelijk is Floris zelf de geldschieter geweest, misschien was het, voor een deel althans, nog de oude schuld aan zijn grootvader Floris de Visscher, en zijn dit de landerijen in 1315 aan den laatste verpacht en bij niet-aflossing der schuld in diens familie gebleven. 28 Sept. 1356 blijkt hem ook nog te behooren het huis naast de Keizerinnesluis, dat vóór dien tijd aan zijn oom Jan Vlaminc toekwam. De goederen in Zeeland vervielen aan Jan Vlaminc en Ghise; met Crooswijk vinden wij later Vranke die Visscher en zijn nakomelingen beleend. De dochter uit het tweede huwelijk is niet vóór 1370 vrouwe van Bulgersteyn geworden, want toen leefde, zooals wij zagen, Hildegonde nog. Rikarde kreeg 15 April 1349 van haar broeder Floris in leen een deel van zijn land in Veechoek; van andere beleeningen en goederen wordt geen melding gemaakt.

Blijkens dit charter van 1349 was de verhouding van Dirk's weduwe en dochter tot zijn oudsten zoon toen goed. Welke omstandigheden aanleiding gegeven hebben tot den hooggaanden twist, waarvan een charter van 1 December 1356 gewag maakt, wordt ons niet genoemd doch is wel te gissen. Floris de Visscher is klaarblijkelijk een persoon van aanzien en invloed geweest. De titel „knapen” in 1349 aan hem gegeven en de betiteling „neef” van de zijde van de vrouwe van Voorne in 1356 wijzen ook daarop. En de hertog spreekt in dat stuk van 1 Dec. 1356 van den dienst, dien Floris hem bewezen heeft en, voegt hij er veelbeteekenend en hoopvol aan toe, „ons noch doen sal ende ons noch doen mach”. Denkelijk heeft Floris behoord tot de partij, die hertog Willem steunde in den strijd tegenover zijn moeder, keizerin Margaretha. Een charter van 18 Oct. 1353 rept, behalve van vele trouwe diensten, ook van de „scade, die hij (Floris) geleden heeft jegens den bisscop van Utrecht van saken, dair wij hopen dat hij ghiene scout aen en heeft”. Floris zal een der ridders, knapen en ambachtsheeren in Zuid-Holland geweest zijn, die den hertog in 1348 en 1349 geholpen hebben tegen den bisschop van Utrecht;

de latere alliantie tusschen hertog en bisschop heeft zeker aanleiding gegeven tot een voorbehoud, wat die schuld aangaat ¹⁾,

Omstreeks 1351 was de buurt van Rotterdam het tooneel van den strijd tusschen Hoekschen en Kabeljauwschen. Tot de eerste partij behoorden o. a. de heeren van Mathenesse, van Spangen, van Polderburch en Spieringshoek. Graaf Willem met zijn aanhang verwoestte deze vier sloten, verbande zijn vijanden, verklaarde hun goederen verbeurd en begiftigde daarmee zijn vrienden. Rotterdam, dat de zijde van den graaf hield, verkreeg daarvoor allerlei voorrechten. De familie De Visscher mag zich ook verheugen in 's hertogen gunst. De nauwe betrekking, waarin De Visschers stonden tot het huis van Voorne, zal daartoe meegewerkt hebben, want Machtelt, de vrouwe van Voorne, was, zooals bekend is, eene der trouwste aanhangsters van den hertog en bij dezen zeer gezien ²⁾. Vranke de Visscher, gehuwd met Katharina, dochter van Aelbrecht van Voorne, vrouwe Machteld's overleden broeder, kreeg 11 Juli 1347 zelfs verlof van den vorst om binnen de stad Rotterdam messen en andere wapenen te mogen dragen ³⁾, een voorrecht slechts aan zeer aanzienlijke personen verleend. De kosterij, 20 Maart 1339 erfelijk aan Willem Gherolfsz., klerk, gegeven, werd dezen waarschijnlijk wegens Hoeksgezindheid ontnomen ⁴⁾ en 13 April 1351 geschonken aan Jan de Visscher, vermoedelijk Jan Vlaminc Floriszoon, Floris Juniors oom. Doch, mogen wij al aannemen, dat zijn familie tot de Kabeljauwsche partij behoorde, van Dirks weduwe is het tegendeel meer waarschijnlijk; haar neef Ogier van Cralingen wordt in 1350 genoemd onder de trouwe dienaren van keizerin Margaretha. De gebeurtenissen, in het reeds meermalen genoemde stuk van Dec. 1356 gememoreerd, behoeven niet kort vóór dien tijd te hebben plaats gevonden; wij zullen daarvoor wel een paar jaar terug mogen gaan. Al doen enkele bijzonderheden ons aan familie-oneenigheden denken, het is bijkans zeker, dat de partijzucht dier dagen ook deel aan dien twist gehad heeft. Floris is omstreeks 1351 het hoofd zijner familie, gehuwd met Jonkvrouw Aechte, de

---

1) Bijlagen der Kronijk n°. LXXXI en LXXVII en Bronnen IV n°. 612.

2) H. van Wijn, Huiszittend Leven II 259.

3) Bijlagen der Kronijk n°. LXVII.

4) Bronnen IV n°. 654.

dochter van Claes Lubbrechtsoens ¹⁾). Of Jonkvrouw Rikarde toen reeds gehuwd was met Gheryt Boye Ywein Heyensone blijkt niet, wel is het zeker, dat zij op Bulgersteyn een afzonderlijk huis bewoonde, misschien een afzonderlijken vleugel van het gebouw ²⁾). Willem Nagel, knape, had van den graaf de „seghelrije”, dat gelijk te stellen is met het ambt van zegelbewaarder, ontvangen. Wij moeten het er dan voor houden, dat hij daarmee begiftigd was vóór de strijd tusschen moeder en zoon uitbrak, want èn de naam Nagel èn de naam Cuser, zooals de eerste echtgenoot zijner vrouw 25 Febr. 1361 blijkt te heeten, hebben een te Hoekschen klank om hierbij aan vrienden van den Verbeider te denken.

Kwesties van voorrang kwamen het geschil vergrooten. In het kerkje of de kapel op den hoek van Leeuwenlaan en Roodezand waren natuurlijk de heeren van Bulgersteyn gewend de eerste plaats in te nemen. Ook na het overlijden van haar echtgenoot meende Hillegonde recht te hebben op den voorrang, wat haar betwist zal zijn door haar stiefzoon, die dit recht waarschijnlijk voor zijn vrouw opeischte, zoodat ten slotte de strijd zoo hoog liep, dat Floris dreigde zijn stiefmoeder uit de kerk te werpen. Dergelijke kwesties komen in de middeleeuwen veelvuldig voor ³⁾). De verbanning en brandschatting der Hoeksche edelen in 1351 gaf den jonker gereede aanleiding zich te ontdoen van den tegenstander. Willem Nagel werd uit zijn ambt ontzet en (Jan) Vlaming, Floris' oom, in zijn plaats aangesteld. Waar wij lezen, dat Nagel zelfs in den „steen” d. w. z. de gevangenis gezet werd, behoeven wij onze fantasie niet te veel in te spannen om tot de conclusie te komen, dat deze gevangenneming niet zonder strijd zal hebben plaats gevonden. Wat wij dus verder lezen in het stuk van 1356 over gepleegd geweld tegen Bulgersteyn en zijn mannen, mogen wij wel hiermee in verband brengen en wij stellen ons het gebeurde dus ongeveer als volgt voor. Floris' mannen trachten jonker Nagel te vangen, die bescherming zoekt binnen de muren van het slot; de ophaalbrug wordt opgehaald, maar ook dat doet den

---

1) Bronnen IV n°. 735, waar de making van lijftocht na 28 Sept. 1356 is gesteld, hetgeen een vroegeren datum van het huwelijk niet uitsluit.

2) Den 7^{den} Nov. 1352 maakte haar echtgenoot een lijftocht op haar.

3) Ogier van Kralingen en Dirk Bokel hadden een dergelijken twist gehad over den voorrang hunner echtgenooten in de kerk te Overschie, in welk geschil 19 Mei 1314 uitspraak was gedaan.

vervolger niet afdeinzen. De slotgracht wordt „ommeghegraven”, waarschijnlijk voor een deel toegegooid, om den overgang te forceeren; het poorthuis, waar Bulgersteyns mannen nog tegenstand bieden, wordt omvergehaald en daarmee was het slot in handen van Floris de Visscher en Willem Nagel zijn gevangene. Dat er rijkelijk bloed vergoten werd in dezen strijd is niet te verwonderen, hoewel er in ons stuk slechts sprake is van toegebrachte slagen en verwondingen. Alleen is er nog een luguber verhaal omtrent een man, dien Floris „dede bedelven in der Jonkvrouwen dochter huys ende weder opgroef ende sleepten tot eenre ander stede dair hy en groef”. Wij kunnen moeilijk hierbij aan levend begraven denken; het sollen met een lijk, vermoedelijk van een tegenstander, op die wijze is al akelig genoeg. Dat begraven, opgraven en opnieuw begraven wijst er wel op, dat Floris langer dan een paar uur meester van het slot geweest is en de weduwe van Bulgersteyn met haar dochter een anstigen tijd zal hebben doorgebracht. Zij beklagde zich bij den graaf, die de zaak door den baljuw van Delfland en Schieland liet onderzoeken; nadat beide partijen gehoord waren, volgde 1 Dec. 1356 's graven uitspraak.

Willem V, die zich 7 Dec. 1354 met zijn moeder verzoend had, moest, nu de partijschappen geen reden van bestaan meer schenen te hebben, recht doen zonder onderscheid des persoons. Een dergelijk optreden van jonker Floris kon niet ongestraft blijven; hij werd dan ook in het ongelijk gesteld, maar toch blijkt uit het vonnis, hoe de opperste rechter hem trachtte te ontzien en verzachtende omstandigheden wist aan te voeren. Wij kunnen dan ook gerust spreken van een minimumstraf, die hem werd opgelegd. Jan Vlaminc moest weer plaats maken voor Willem Nagel, het poorthuis in den ouden toestand hersteld worden; de singels en de lanen daarbij zouden weer ten vrijen gebruike aan de burchtvrouwe afgestaan worden, zooals dat het geval geweest was tijdens haar echtgenoots leven; haar recht op de door haar ingenomen plaats in de kerk bleef gehandhaafd. Bovendien zou de jonker een zoen moeten treffen met de familie zijner stiefmoeder en haar mannen, voor wie haar neef Pauwels, „der joncvrouwen brueders zone”¹⁾, optrad, en een boete voor de toegebrachte

---

1) Bijlagen der Kronijk n° LXXXI.

wonden moeten betalen, ter beoordeeling van het gerecht van Rotterdam, doch niet minder dan twaalf pond Hollandsch bedragende, terwijl hij zich verbond, zoo noodig, met vier gewapende knechten den graaf buitenslands twee maanden te dienen. In verhouding tot het misdrijf kan een straf, hoofdzakelijk bestaande in herstel van schade, moeielijk zwaar genoemd worden. Dat de vrouwe van Voorne „onse lieve nichte”, zooals de hertog haar noemt, Floris' voorspraak was geweest en bemiddelend voor den overtreder was opgetreden bij den graaf, heeft zeker hiertoe niet weinig meegewerkt.

De hoofdpersonen in dit proces komen ook nog later in onze bronnen voor. Hildegondis, vrouwe van Bolgersteyne, weduwe van Theodoricus Piscator, wordt 16 April 1366 genoemd als schenkster van een jaarrente aan de kapellanie van S. Jacobus den Meerdere, gelegen in de parochiekerk van Rotterdam, welke rente gevestigd was op huizen en erven aan het Roodezand. 15 Sept. 1370 leefde, zooals hiervoor is meegedeeld, „de joncvrouwe van Bulgersteyn” nog, maar daarna is niets meer van haar bekend. Dat zij bij Dirk de Visscher een dochter Rikarde had, staat vast; dat Vrank de Visscher een zoon van haar was, wordt waarschijnlijk gemaakt door de nauwe betrekking, waarin hij blijkbaar tot Rikarde staat. Bij familieovereenkomsten komt hij als getuige voor, niet een der halfbroers. Onverklaarbaar blijft, hoe Vranke 9 Oct. 1355 Philips van der Lecke zijn broeder kan noemen. Er is dan sprake van 12 gaarden land, hem aangekomen van dezen broeder. Is misschien Hildegondis tweemaal getrouwd geweest? Wij moeten hierop een beslist antwoord schuldig blijven, al wijst het voorkomen van Jan van Polanen en Enghebrecht van Voorshoten als getuigen, toen Dirk de Visscher haar in 1333 een lijftocht maakte, wellicht ook in deze richting.

Voor Floris de Visscher heeft de vervanging in 1358 van den krankzinnigen hertog door zijn broeder Aelbrecht slechte gevolgen gehad. Aannemelijk is het, dat Floris aan de woelingen der Kabeljauwschen tegen dezen vorst, waarvan Delft het middelpunt was, een werkzaam aandeel heeft genomen; de val van Delft zal ook hem ten val gebracht hebben, zijn goederen zullen verbeurd verklaard, hij zelf zal verbannen zijn. De Ruwaard gaf tenminste 16 Maart 1359 al het goed, dat Floris de Visscher verbeurd had en gelegen was binnen Holland, aan Dirc van Kralin-

gen, een zoon van Ogier, die evenals zijn vader tot de Hoeksche partij behoorde en 13 Maart 1355 voor hetgeen hij tegen hertog Willem had misdaan tot een boete van 150 goede oude schilden was veroordeeld. Welke goederen Floris verbeurde? Alle aanwijzing daaromtrent ontbreekt, maar de Voornsche goederen schijnen in ieder geval later in zijn bezit teruggekomen te zijn ¹⁾, n.l. 20 gemeten land in Veechoec en het huis te Rotterdam naast de Keizerinnesluis op den Middeldam, dat vóór 1358 door Jan Vlaminck werd bewoond en dat verhuurd werd aan Gillis Costijnsz. ²⁾. Floris leefde nog 5 Oct. 1369, toen hij op zijn tweede vrouw, jonkvrouwe Kerstijne, dochter van heer Ghisebrecht Coc, een lijftocht maakte. Door dit huwelijk werd hij vermaagschapt met een ander bekend Rotterdamsch geslacht. Zijn lotgevallen zijn ons verder onbekend. Vóór 16 Aug. 1387 moet hij overleden zijn, want dan wordt Dirc, zijn zoon, denkkelijk uit het tweede huwelijk, beleend met de Voornsche goederen. Zijn weduwe huwde later met Jan van Zanten ³⁾.

Te oordeelen naar de teekeningen van het slot in later tijd, moet het poorthuis weder opgebouwd zijn, doch Bulgersteyn zelf is steeds meer achteruit gegaan. Toen in 1358 hertog Albrecht aan de stad Rotterdam, die hem kort te voren als heer had gehuldigd, vergunde om haar vrijheid te vergrooten met een gedeelte van het Roodezand en haar toestond een gracht te graven om de stad, was het met Bulgersteyns grootheid gedaan. Het bij de stad getrokken gedeelte van het Roodezand was feitelijk niet meer dan het leen Bulgersteyn, n.l. het slot met de daarbij behorende zes morgen land. De loop van de gracht met toestemming van den heer en de vrouwe van Wateringen in hun ambacht het Roodezand gegraven werd geheel bepaald door de westelijke en zuidelijke grenzen van het leen, dat voortaan slechts door een smalle

---

1) Ook Vrank zal wellicht het lot van zijn broeder gedeeld hebben. Er zijn ongedateerde aantekeningen in het Voornsche leenregister betrekking hebbende op het huis te Crooswijk, waarin Vrank de Visscher en heeren van Kralingen afwisselen als leenheeren van dit huis. Het bezwaar is, dat er reden schijnt te zijn deze stukken te plaatsen vóór of in 1337. (Bronnen IV nos. 467, 470 en 841). Waar er bij de heeren van Kralingen steeds sprake is van erfleen, bij de De Visschers van leen, kunnen echter de laatsten het ook in achterleen van de eersten gehad hebben.

2) Bronnen IV no. 832.

3) Ibidem no. 1351.

strook vestgrond van de stadsgracht gescheiden was. De vorm van de stad Rotterdam is dus aan die zijde grootendeels afhankelijk geweest van den plattegrond van Bulgersteyn, zooals de bocht van den zeedijk bij Hoogstraat en Korte Hoogstraat in het laatst der 13de eeuw waarschijnlijk ook een gevolg geweest is van de ligging van dit leen. Het slot heeft zijn beteekenis als sterkte verloren sinds het binnen de wallen lag.

Na Hildegonde's dood is Bulgersteyn vervallen op haar dochter Rikarde, wier nakomelingen wij er na haar aantreffen. Gheryt Boye Ywein Heyensoen maakte zijn echtgenoot 7 Nov. 1352 als lijftocht o.a. de kleinste helft van 6 morgen land in Coudenhoven bij Delft, aan welke landerijen de familie later haar naam ontleende. Misschien bestond er verwantschap met Willem van Coudenhove, die 24 Jan. 1309 schepen te Delft was en met jonkvrouw Catharina van Coudenhove, een weduwe edel van geslachte ¹⁾, die in 1351, terzelfder tijd als Geertruyt van Oosten, op het Bagijnhof te Delft woonde en evenals deze visioenen had. Ogier en Vranke van Couwenhoven ²⁾ volgden Gerrit in het leen van dezen naam op en mogen wij dus wel als zijn zonen beschouwen, terwijl ook nog een dochter Hasekijn genoemd wordt ³⁾. Oedzier Gheryt Boeyen zoen werd 14 Aug. 1391 door den hertog verlijd met de woning in het westeinde van Rotterdam en de 6 morgen, waarop die woning stond. Aannemelijk is het, dat Rikarde toen overleden en daardoor het slot in een ander geslacht overgegaan was. Deze woning „geheeten Bulgersteyn” met het daarbij behorende land kwam 25 Juni 1412 aan Gheryt Oedziersz. van Couwenhoven „hem aangekomen ende besturven bij dode Oedziers Gherytssoens, sijns vaders”. Of Aelwair, dochter van Jacob Kerstantsz., aan wie Oedzier 14 Jan. 1402 de kleinste helft van Bulgersteyn met omgeving tot een lijflocht maakte, Gerrits moeder of stiefmoeder is geweest, valt bij gebrek aan gegevens niet uit te maken. Waarschijnlijk is deze tak van een oorspronkelijk Delftsche familie door het leen Bulgersteyn in nadere betrekking tot

---

1) D. v. Bleyswyck, Beschrijvinge van Delft 191.

2) Rietstap „Armorial Général” geeft een wapen op van de families van Couwenhoven en Koudenhove, dat zeer veel gelijkt op dat van Bulgersteyn.

3) 26 Dec. 1364 maakte Aernoud van der Hoeve aan zijn echtgenoot Hasekijn, de dochter van Gheret Boey, een lijftocht, in tegenwoordigheid o.a. van Vranke die Visscher.

Rotterdam komen te staan, waar wij in het begin der 15de eeuw in de regeering aantreffen, o.a. Oudzier van Couwenhoven 23 Juni 1404 als schepen, Dirc van Couwenhoven in 1421 en 1423 in datzelfde ambt, doch toen hadden zij met betrekking tot Bulgersteyn al plaats moeten maken voor een ander geslacht; 31 Dec. 1420 was Bulgersteyn in erfleen gegeven aan Hughe Nachtegaill. Juist dat ook Gheryt Oedziers in 1412 dezen grond als erfleen gekregen had, doet ons vermoeden, dat er familiebetrekking bestaan heeft tusschen beide heeren van het slot. Een zoon van dezen Gherijt is niet aangetroffen, wel een Odzier Odziersz. van Couwenhoven, die 5 Juli 1419 vier morgen land in Ketelambacht van Kralingen in leen kreeg, waarmee te voren Geryt Odziersz. verlijd was met recht van opvolging door zijn oudste zuster, zoo hij zonder wettige nakomelingen kwam te overlijden. Denkelijk waren Gerrit en Odzier broers en is de veronderstelling niet te gewaagd, dat de nieuwe heer door zijn vrouw verwant was met de beide broeders.

Hugo Nachtegaill was een man van beteekenis te Rotterdam. Sinds 1353 treffen wij zijn familie al in de regeering dezer stad aan. Gelijkheid van voornaam en patronymicum maakt het zelfs hoogst waarschijnlijk, dat wij in Dirc Hughen Nachtegaelssoen (1336), Huych Nachtegael (1353), Dirc Huygen Nachtegael (1419 en 1421) den overgrootvader, grootvader en vader van dezen Hugo mogen zien, die zelf tusschen 1425 en 1430 meermalen burgemeester zijner vaderstad is geweest. Gravin Jacoba verlijdde 15 Oct. 1430 zijn zoon Dirc met dit leen, zooals zijn vader het bezeten had, doch er is ditmaal niet sprake van erfleen doch van recht leen d.w.z. alleen erfelijk op de oudste zonen. Het is de vraag, of Hugo Nachtegaill toen reeds overleden was, want een persoon van dien naam komt nog tot 1447 in de Rotterdamsche regeering voor en was 9 Dec. 1434 voogd van den onmondigen Adriaen Dircxsoen, wiens vader, de hierboven genoemde Dirc, overleden schijnt te zijn. De voogden droegen bij die gelegenheid de zes morgen land en woning, geheeten Bulgersteyn, aan Jan van Hairwairden, 's graven forier ¹⁾, op en deze werd door Philips van Bourgondië daarmee verlijd als een recht leen. Na diens dood verviel het leen 25 Nov. 1445 op Willem Jansz. van Herwairden,

---

1) Mnl. Woordenboek, ook wel „Camercnape” geheeten en belast met de zorg voor de ligging en slaappleatsen in een kasteel of paleis.

wederom als recht leen. Slechts heel kort, n.l. drie jaar, heeft deze er het genot van gehad. 30 Juli 1448 droeg hij het op zijn beurt weer over aan Jan de Witte, baljuw en rentmeester van Rotterdam, die het daarop 31 Juli 1449 van de grafelijkheid in eigendom ontving, doch daartegenover een hofstede met boomgaard en landerijen in Rubroek, waarvan hij eigenaar was, aan den graaf opdroeg en daarmee door dezen beleend werd. Als reden van deze ruiling wordt door hertog Philips opgegeven „ende want die voirsege huysinge seer vervallen ende onwoenbaar is”, waarom hij van het huis en de hofstede van Bulgersteyn met de landerijen afstand doet, terwijl het andere huis en land volgens informatie „also goet ofte beter sijn” dan die van Bulgersteyn en ook omstreeks 5 $\frac{1}{2}$ morgen groot.

Vermoedelijk dateert die achteruitgang van het slot niet van de laatste jaren en hebben noch de Van Couwenhovens noch de Nachtegaels het kasteel meer bewoond, dat hoe langer hoe meer ruïne werd. Op het omliggende terrein werden steeds meer huizen gebouwd. Reeds in 1366 had jonkvrouw Hildegondis een jaarrente gevestigd op huizen en erven aan het Roodezand, belend door het huis van Nycolaas Piscator. Naast het voormalige poorthuis, aan de zuidzijde, schijnen aan den dijk (Korte Hoogstraat) ook meer huizen verrezen te zijn. De tijdelijke eigenaars pachtten gewoonlijk ook de aan Bulgersteinschen grond grenzende strooken land langs de west- en zuidvest o.a. in 1426/7 en in 1429/30 Hughe Nachtegaelsz. In het jaar 1426 of 1427 had de westvest door een zwaren storm zeer geleden en in de rekening van dat jaar ¹⁾ komen posten voor, die daarop betrekking hebben. Verschillende waakhuisen moesten hersteld worden en geld was toegestaan om o.a. „thuys te Lovesteyn ende thuys the Bolgersteyn boven te dichten”. Een der torens van het oude slot zal dus als wachthuis in gebruik genomen zijn. In datzelfde jaar was er geld nodig geweest „van dat weechtgen the hogen, dat men gaet uut der Westwagenstrate totter cappelen upt Rodesant” ¹⁾, d.w.z. de Leeuwenstraat, die uitliep op de Leeuwenlaan, op welks zuidoosthoek de kapel der Zeven Slapers gelegen was en waarlangs men de vest bereikte, die daar afgesloten was met heer Jan Vettentoren. Mogelijk heeft de brand, die in 1431

---

1) Bronnen III bl. 60.

Rotterdam teisterde en vooral woedde in het westen der stad ¹⁾, ook nog meegeholpen om Bulgersteyns desolaten toestand te vergrooten.

Deze Jan de Witte, baljuw van Rotterdam heeft heel wat van zich doen spreken. In de Rotterdamsche bronnen komt hij sinds 1442 voor, doch wij kunnen nog vroeger zijn spoor volgen. Van der Sluys spreekt van Jan van Bulgersteyn, een broeder van Arent van Bulgersteyn ²⁾, welke laatste bij het beleg van Nuys tegenwoordig zou zijn geweest en in Nijmegen gestorven zou zijn. Jan van Bulgersteyn, gehuwd met een nicht van den prins van Chimay, zou in 1474 te Atrecht of Utrecht woonachtig geweest zijn. Het is wel eigenaardig, dat van de door dezen schrijver genoemde heeren van Bulgersteyn geen enkele in de officieele bronnen als heer wordt teruggevonden, maar dezen Jan van Bulgersteyn zullen wij toch wel moeten houden voor Jan de Witte van Bulgersteyn, zooals hij meermalen in onze bronnen genoemd wordt. Het zou ook vreemd zijn, als heer Simon, een Rotterdammer, die bovendien in nauwe betrekking moet hebben gestaan tot Jan de Witte, eigenaar van het voormalige slot Bulgersteyn, hieromtrent verkeerde opgave zou hebben verstrekt. Aan de overige door hem opgegeven namen hebben wij niets; mogelijk is het alleen, dat afstammelingen van vroegere heeren van het slot zich zoo zijn blijven noemen, ook, nadat dit reeds lang in andere handen was overgegaan, of dat omgekeerd de opgegeven personen tot de voorouders van Jan de Witte hebben behoord, doch nooit heeren van Bulgersteyn zijn geweest. Jan de Witte was een burger, doch een rijk en aanzienlijk burger, waarschijnlijk afkomstig uit Delft. Lois, die naast Van der Sluys verschillende andere bronnen geraadpleegd heeft, weet te vertellen dat Jan de Wytte van Bulgersteyn van 1449 tot zijn dood in 1479 hoogheemraad van Schieland was en raadsheer van hertog Philips van Bourgondië ³⁾. Aan deze beide titels hebben wij geen reden te twijfelen, daar hij ook elders zoo genoemd wordt ⁴⁾. Wij identificeeren hem daarom met Jan die Witte van Delft, wien 24 Juni 1433 een jaarwedde als raad werd toege-

---

1) Memoriaal van Schout en Schepenen fol. 259.

2) Bronnen II bl. 13.

3) Bronnen II 565.

4) Memoriael van schout en schepenen fol. 125.

kend in het nieuw ingestelde Hof, welk salaris hij tot 1439 heeft genoten. Naast de 16 adellijke personen, die als raad een vast salaris hadden, staan slechts vier burgers; deze laatsten, onder wie Jan die Witte, moeten dus wel personen van invloed geweest zijn. Van 1442—1444 deed dezelfde Jan de Witte rekening van den tol in Gorkum.

Het is jammer, dat wij, hoewel tamelijk goed op de hoogte van de afstammelingen van onzen baljuw, eigenlijk niets weten van zijn voorzaten. Als een homo novus zien wij hem in het midden der 15de eeuw opeens te Rotterdam een hooge plaats innemen, welke hij toch zeker niet aan zijn eerste echtgenoot, die prinses van Chimay, te danken gehad kan hebben. Verschillende omstandigheden wijzen naar Delft, als plaats van afkomst. De nakomelingen van Jan de Witte hadden later nog goederen in Naaldwijk, Wateringen en Gorkum ¹⁾. Onmogelijk is het niet, dat Jan de Witte Jansz. (in 1459) verwant is geweest met, misschien zelfs een zoon was van den „honorabilis vir Johannes Wit” ²⁾ te Delft, uit wiens handen de paus 26 Aug. 1387 het geld ontving, dat de abt van Middelburg aan den pauselijken stoel schuldig was, en deze Johannes Wit dezelfde als meester Jan die Witte „een rijck Heer ende Canonick, gheboiren van Naeltwyck of ontrent hier van Wateringhe”, deken te Utrecht van S. Marie, die omstreeks 1394/'5 de broederschap of het gilde van het Heilige Kruis met een vicarie op een der altaren in de Nieuwe Kerk te Delft stichtte ³⁾ en elders ⁴⁾ genoemd wordt „Cortisan en officier” van Paus Bonifacius ⁵⁾. Als vader kan in aanmerking komen Jan de Witten Jan Zoncken., die 18 Maart 1428 renten op het wanthuis te Delft kreeg en op de visscherij tusschen Overschie en de Maas. Ook te Rotterdam evenwel komt in het laatst der 14^e eeuw een Jan de Witte voor, wiens aanspraak op verwantschap met onzen baljuw wij niet mogen verwaarloozen. Deze Jan de Witte, in 1392 en 1395 burgemeester van Rotterdam, in 1393, 1396, 1398 en van 1402—1405 schepen, schijnt eerst gehuwd geweest te zijn met Katrine,

---

1) Zooals blijkt uit landerijen, den Heiligen Geest te Rotterdam aangekomen uit de erfenis van Elizabeth van Zijl.

2) Bullarium Traj. II Intr. XXXVII.

3) D. v. Bleyswijck 197.

4) Van Heussen. Delfland bl. 683.

5) Gehuwde kanoniken waren onder bijzondere omstandigheden toegelaten. Zie Moll. Kerkgesch. van Ned. vóór de Hervorming II¹ blz. 284/5.

dochter van Mr. Herman Buekel en kreeg in 1390 met zijn vrouw voor hun leven de wijn- en biertollen van den hertog in pacht. In 1405 moet Katrine overleden zijn en treffen wij als zijn vrouw aan Margriete dochter van Mr. Wouter. De zooeven genoemde pacht werd tot $\frac{1}{3}$ verminderd in 1407, zooals zij ook nog in 1411 was. Ook zijn woonplaats wordt opgegeven; 15 April 1404 schonk hij het erf, achter zijn huis gelegen, om Godswil aan de kerk om daarmee het kerkhof te vergrooten. Dit huis aan den Middeldam gelegen, waarin hij toentertijd woonde, mogen wij houden voor het huis De Spiegel, en het is zeer eigenaardig, dat dit in 1473 en volgende jaren aan den heer van Bulgersteyn en zijn erfgenamen behoorde. Deze Jan de Witte of heer Jan de Witte komt in 1407 met Oedzier van Coudenhoven als bloedverwant van een weeskind voor en in 1398 als scheidsrechter in een kwestie over de erfenis van Ogier van Cralingen tusschen heer Dirc van der Lecke en heer Aernt van Duvenvoerde. De vader van zijn eerste vrouw is misschien dezelfde geweest als Herman Bokel, die in 1366 kanunnik van S. Jan te Utrecht was. Jan de Witte verkeerde dus wel in de beste kringen. Bij de moeilijkheid om tusschen Delft en Rotterdam als bakermat een keuze te doen, zullen wij ons dus verder maar liever niet aan gissingen wagen.

Evenals vele andere ambten werd omstreeks 1440 ook het baljuwschap verpacht. Het was eenvoudig een geldkwestie. Wij vinden in dien tijd zelfs gedeeltelijke verpachting, zoodat meerdere personen de opbrengsten van het baljuwschap deelden. Voeg daarbij, dat de heeren baljuwen dikwijls niet zelf hun ambt waarnamen, doch dit aan een plaatsvervanger of stedehouder overlieten, dan kan men nagaan, tot welk een verwarring dit aanleiding kon geven, en hoe weinig bevorderlijk dit was voor een goed waarnemen van dit gewichtige ambt.

De inkomsten van den baljuw-rentmeester bestonden uit den 5den penning van alle boeten en den 10den penning van de renten. Alle misdrijven te Rotterdam vielen onder het gerecht van den baljuw behalve halsmisdaden, die hij bij den gouverneur en raad van den hertog moest aanbrengen om door dezen berecht te worden. Van die halsmisdaden werd doodslag uitgezonderd, waarover de baljuw vonnis mocht vellen, daar deze schuld gewoonlijk met geld kon afgekocht worden. Van alle vonnissen door den raad geveld, ontving de baljuw toch den 5den penning;

bij rebellie of opstand evenwel werd het uit te keeren bedrag naar billijkheid door den raad vastgesteld¹⁾).

Jan de Witte heeft tijdens zijn baljuw- en rentmeesterschap conflicten met allerlei personen gehad. Voortdurende oneenigheden bestonden er tusschen hem en bovengenoemden gouverneur over ieders rechtsgebied. In 1445 reeds werd hij voor den president van den raad in Den Haag ontboden om zich te verantwoorden over „bruecke” tegen den hertog. Met den schout van Rotterdam stond hij eveneens meestal op gespannen voet. Wellicht riepen belangrijke zaken hem meermalen buiten de stad, tengevolge waarvan de aanstelling van een plaatsvervangenden baljuw noodig was. Zoo stelde hij 1 Sept. 1450, omdat hij noodzakelijk op reis moest, Gerijt van der Spangen tot wederzeggens als plaatsvervanger aan. Tweespalt was daarvan weer het gevolg en Adriaen Fijck vinden wij dan naast hem als baljuw optreden, die als zoodanig meer recht beweerde te hebben dan Jan de Witte. Ook deze kwestie kwam voor het Hof van Holland en aan Jan de Witte werd in 1452 opgedragen, om betere bewijzen bij te brengen voor zijn recht op het baljuwschap en het rentmeesterschap der stad, daar anders Fijck in zijn ambt bevestigd zou blijven. De brieven, waarop Jan de Witte zich beriep, schijnen als deugdelijk erkend te zijn; Fijck trad tenminste als baljuw van het tooneel af. Klachten over de wijze, waarop Mr. Jan zijn baljuwschap waarneemt, blijven aanhouden. Gevangenen laat hij ontsnappen uit „den steen”, die hem door den hertog, als tot de rechten van de grafelijkheid behorende, voor zijn leven was opgedragen. In 1457 laat hij zelfs een kerkroover, Lievin de Cramer, vrij rondloopen. Een en ander kon niet geduld worden en opnieuw wordt een ander in zijn plaats aangewezen als baljuw, Jacob van Yentfaez geseit Drogesele. Jan de Witte wordt wederom gedagvaard voor het Hof, doch weet zich ook ditmaal te rechtvaardigen, zoodat hij in zijn ambt wordt hersteld. Waarvan baljuw en schout elkander in 1459 voor het Hof beschuldigden blijkt niet, noch te wiens gunste de zaak beslist werd. In 1460 gold het weer de kwestie, dat Jan de Witte als „principael bewaire van de vangenis” een vrouw niet in verzekerde bewaring had genomen, die door schout en schepenen van Rotterdam

---

1) Dit waren tenminste de voorwaarden, waarop Willem van Egmond 9 Nov. 1431 werd aangesteld.

wegens weigering om een schuld te betalen, veroordeeld was „in de poorte ende vangnisse aldair te gaen”. De schuldeischer, Mr. Claes Dircx, schijnt verzuimd te hebben borgen te stellen voor de kosten van onderhoud der schuldenares en de baljuw was niet van zins om in eigen zak te tasten voor een gevangene. Het Hof beval nu aan De Witte het vonnis van schout en schepenen ten uitvoer te brengen en Mr. Claes werd aan zijn verplichtingen herinnerd. Als een gevolg van deze kwesties zal wel beschouwd mogen worden de stichting door den graaf van een gevangenis omstreeks 1464, waarover een cipier werd aangesteld, met den toepasselijken naam Pieter van Put ¹⁾. In 1462 moest Jan de Witte alweer voor de hooge heeren verschijnen, nu contra Symonet van Delft in een onbekende zaak.

In 1463 brak er een strijd uit tusschen procureur-generaal en baljuw. De zaak was deze. Een doodslager, Jan Huge, was op den toren der kerk gevlucht, waar de procureur van het Hof met zijn dienaren hem vandaan wilde halen, terwijl de vluchteling hen van boven bestookte met steenen en hout. De deur van den toren werd opengebroken, doch een groote menigte volks verhinderde den procureur verder te gaan; hem en zijn mannen werden bovendien allerlei beleedigende woorden, als vuile boeven enz., toegevoegd. Het openbreken van de kerkdeur door de gerechtsdienaars en het betreden van het daarbij gelegen kerkhof werden als daden van grove heiligschennis opgevat en als strijdig zijnde met de privilegiën der stad. Het was dan ook niet alleen de heffe des volks, die zich daartegen verzette; gegoede burgers als Pieter en Adriaen Jansz. Bisschop bevonden zich onder de opgewonden menigte. De procureur, Willem van Zwieten, ten einde raad, besloot den man ongemoeid te laten, waar hij was, doch met verbod om hem van eten of drinken te voorzien, wat een nieuwe uitbarsting van woede tengevolge had van hen, die zich met dat uithongeringssysteem niet konden vereenigen. De messen werden getrokken en men dreigde handgemeen te worden. Vooral Willem de Nayer, een van des baljuws dienaren, stookte het volk op en liet zich zeer heftig uit, zeggende: „hadde hy hem (n.l. den procureur) tusschen die Goudsche poorte en Jan van der Lekken ²⁾ huys, hij soude beter met hem spreken”. De portée van deze be-

---

1) Put = diefput = gevangenis.

2) Waarschijnlijk het huis Hoppesteyn in het Oosteinde.

dreiging ontgaat ons, maar heel veel goeds zal zij niet beloofd hebben. De procureur moest aftrekken, doch dit muisje had natuurlijk een staartje, want door het verzet tegen dezen vertegenwoordiger van den hertog en diens raad was diens hoogheid en heerlijkheid aangetast, wat een halsmisdaad geacht werd. De procureur eischte dus in de eerste plaats gevangenneming der schuldige poorters en een gestrenge straf. Burgemeesters en het gerecht der stad kwamen op voor de burgerij. De eisch tot gevangenneming werd wel toegezegd, doch de schuldigen werden onder handtasting ontslagen. 16 April 1464 verschenen de gedaagde poorters voor het Hof. Zij ontkenden alles of gaven voor, juist den vrede te hebben willen bevorderen en het volk geruststellen. Willem de Nayer wist niets beters te doen dan zich op zijn ouderdom te beroepen! Het vonnis, dat wij niet vernemen, heeft waarschijnlijk in eene geldboete bestaan. Dat Pieter Jansz. Bisschop in 1464 en 1465 schepen was en later nog andereregeeringsambten heeft bekleed en ook Adriaen Jansz. Bisschop in 1464 schepen, in 1466 burgemeester werd, bewijst tenminste genoegzaam, dat de opgelegde straf niet zwaar kan geweest zijn. De persoon, voor wien de Rotterdamsche burgerij in de bres gesprongen was, had daarvan al heel weinig plezier; uit een acte van 9 Aug. 1463, dus nog gedurende het geding, vernemen wij, dat hij met het zwaard geëxecuteerd is.

Nog in datzelfde jaar 1463 had de baljuw zich te verantwoorden, omdat hij wederrechtelijk inwoners van Den Briel had laten arresteeren. Dit was feitelijk een kwestie tusschen de stad Rotterdam en den graaf van Oostervant, waarbij ten slotte de stad de kosten van het proces moest dragen. Ook nog in 1463 ontstond er twist tusschen de baljuws van Schieland, van Delfland en van Rotterdam over de vraag, waar de doodslag berecht moest worden van een man, die in Schieland woonde, in Delfland gekwetst en te Rotterdam aan zijn wonden bezweken was. Is het te verwonderen, dat Jan de Witte 7 Dec. 1463 een procureur aanstelde „in al zijne zaken, die hij voir den Hove van Hollant nu hangende heeft ende noch gecrijgen sal”?

In 1465 wordt de baljuw voor het Hof gedagvaard wegens verduistering van penningen en zilverwerk uit sterfhuizen. In het eene geval wordt hij in het gelijk gesteld, in het tweede hem bevolen binnen acht dagen zijn recht op dat zilver te bewijzen. Ver-

schil over de jurisdictie tusschen procureur-generaal en baljuw geeft ook in dat jaar weer aanleiding tot een proces.

De slechte verhouding tusschen Jan de Witte en Jan Willemsz., den schout, heeft waarschijnlijk een einde gemaakt aan het baljuwschap van den eerste. Reeds 8 April 1451 lezen wij van een geschil tusschen Jan de Witte en Gerijt van Spangen eenerzijds en Jan Willemsz. anderzijds. Ook 29 Mei 1459 heeft er een zaak tusschen baljuw en schout voor het Hof gediend. Blijkens processtukken van 3 Sept. 1465 had niet lang voor dien tijd deze veete tot een ernstige uitbarsting geleid. De straten van Rotterdam waren getuigen van het onverkwikkelijke schouwspel, dat twee officieren van het gerecht, geroepen om het gezag hoog te houden en vrede en orde te handhaven, hun macht misbruikten om hun volgelingen en dienaren tegen elkaar op te hitsen. Bij het lezen der stukken op deze zaak betrekking hebbende, krijgt men wel den indruk, dat de schuld hiervan vooral bij den op zijn gezag naijverigen baljuw lag. Jan Willemsz. was 3 Mei 1436 door hertog Philips met het schoutambt begiftigd om de vele diensten, die hij den hertog, vooral op diens reizen, bewezen had; hij was dus een gunsteling van den vorst. Beide partijen hadden een sterken aanhang onder de eerste burgers der stad. Tot de partijangers van den schout behoorden Foye Harmensz., Florijs van Montfoirde, Jan van Remmerswael, baljuw van Schieland, Mr. Clais Barbier; tot die van den baljuw Arent Kerstantsz., Olivier Aerntsz., Thomas Dobbe. Aan beide kanten kon men wijzen op personen van invloed, de baljuw zelfs op twee burgemeesters n.l. Thomas Dobbe en Olivier Arentsz., terwijl Arent Kerstantsz. in 1462 schepen was.

Er broeide zeker al lang wat. Op zekeren dag, de datum wordt niet vermeld, in den achternoon, dus omstreeks drie uur, zat Arent Kerstantsz. in de herberg van Jan van Harler een pottéken bier of een roemer wijn te drinken, toen ook Foye Harmensz. daar binnentrad, met wien hij een oude veete scheen te hebben. Arent bood hem een dronk aan, dien Foye weigerde, doch wel van een ander aannam en, alsof deze beleediging nog niet voldoende was, daarmede Arent bemorste. Dit kon de schepen niet op zich laten zitten; hij sprong op en gooide den beleediger zijn glas in het gezicht onder het uiten van niet bepaald parlementaire taal. Hierbij bleef het op dit oogenblik, waarschijnlijk door de tusschen-

komst van andere bezoekers, doch de zaak was daarmee niet afgelopen. Foye Harmensz. zon op wraak en wachtte met Floris van Montfoort en een dienaar van den schout, totdat Arent Kerstantsz., die naar huis gegaan was, zich buiten vertoonde, waarop Foye hem aanviel en kwetste. Misschien zijn de aanvallers toen eenigszins tot bezinning gekomen en Mr. Clais Barbier, die mede tot Foyes vrienden behoorde, doch buurman en barbier was van Arent, haastte zich zijn diensten als heelmeester aan te bieden. Toornig werd door den gewonde de hulp afgewezen van iemand, die de „clederen” van Jan van Remmerswael droeg, dus een aanhanger van diens partij was, en toen Mr. Clais niet spoedig genoeg de woning verliet, werden hij en ook Floris van Montfoort, een neef van den schout, op hun beurt gekwetst.

Natuurlijk was de mare van deze vechtpartij spoedig door de stad verbreid. Burgemeester Olivier Arentsz. had met Jan van Remmerswael gegeten en was daarna in de herberg De Spiegel gegaan aan het kerkhof, waar hij verschillende ambachtsbewaarders van omliggende dorpen aantrof, die hun zaken behandelden met den baljuw van Schieland. Daar kwam men hem vertellen, wat zooeven had plaats gehad en als burgemeester rustte dus op hem de verplichting de vechtenden te scheiden en den vrede te herstellen. De aanwezige ambachtsbewaarders volgden hem en op straat trof hij onder de groepjes menschen, die het geval bespraken en vóór en tegen partij trokken, vrienden en verwanten aan, die zich eveneens bij hem aansloten, toen hij zich naar de woning van Arent Kerstantsz. begaf en daar een zoen trof tusschen de strijdenden. Of zijn bedoeling werkelijk zoo vredelievend is geweest, als hij later voorgaf? Het groote gezelschap, dat zich langzamerhand om hem verzameld had, droeg meer het karakter van een betooging. De gekwetsten verzoenden zich echter naar het scheen met elkaar en Mr. Clais bleef zelfs bij zijn buurman eten, maar, nu de gemoederen eenmaal in gisting geraakt waren, werden de groepen, die zich van aanhangers van baljuw en schout gevormd hadden, steeds grooter.

Omtrent zes uur in den avond begaven Olivier Arentsz. en zijn collega Thomas Dobben zich opnieuw naar De Spiegel en vonden daar ook weer de bovengenoemde ambachtsbewaarders en de heemraden van Schieland, die zij van stadswege op wijn tracteerden „omme tsayt van den gemeenen lande” d. w. z. zij dron-

ken op een goeden oogst. Met elkaar gebruikte men toen daar het avondeten. Onder de aanwezigen bevond zich ook Jan de Witte, een der hoogheemraden. Na dien dag schouw gehad te hebben in Schieland als hoogheemraad, was hij pas 's avonds thuis gekomen en had toen dadelijk vernomen, wat er gebeurd was. Hoewel de zaak bijgelegd scheen te zijn, had hij het toch raadzaam gevonden zijn pantser aan te trekken; vóór zijn huis hadden zich nog 10 à 12 personen, eveneens gepantserd en gewapend, bij hem gevoegd en zoo was dit geheele gezelschap naar De Spiegel getrokken, waar hij en de andere hoogheemraden van Schieland zouden „teren ende eten”. Terwijl men daar bijeen was, waarschijnlijk tamelijk opgewonden, kwam de procureur (stadhouder) van den hertog binnen en bemoeide zich met het voorgevallene, omdat het volgens hem hier geen particuliere zaak doch partijschappen betrof. Hij verzocht Olivier Arentsz. den vrede te bewaren, wat deze beloofde, maar de komst van de kinderen van Oliviers broeder en zuster en van andere vrienden later op den avond voorspelde toch niet veel goeds. Het bevel van den stadhouder om zich niet op straat te begeven, doch voorloopig te blijven, waar men was, scheen niet begrepen te zijn, werd tenminste niet opgevolgd. Ook Jan de Witte had gaarne zijn woord gegeven, dat hij den vrede zou bewaren en er volstrekt niet aan dacht beroering te verwekken, doch een eigenaardigen indruk maakt dan toch het aantrekken van een pantser, als men slechts van plan is te gaan banketeeren. Hij begreep evenmin als zijn vrienden, dat het de bedoeling was om daar te blijven, ten einde de gisting niet te vermeerderen. Hij volgde den stedehouder, quasi om hem te helpen, doch zijn partijgangers volgden natuurlijk eveneens.

De tegenpartij had sinds den middag evenmin stil gezeten. Toen hem bericht was, dat zijn neef Floris gewond was, had de schout zich gespoed naar zijn vriend Jan van Remmerswael en een oploop van volk om zich heen verzameld, terwijl zijn knechten gewapend met geladen „bogen” langs Rotterdams straten liepen. Bij zijn verhoor verklaarde hij later net naar bed te hebben willen gaan, toen hij vernam, dat de stadhouder in de stad was gekomen, waarop hij zich met zijn zoon en knecht dadelijk bij hem gevoegd had, doch zonder wapens. Het is echter niet goed aan te nemen, dat Mr. Jan Willemsz. niet zou geweten hebben, wat er

gaande was. Hij gaf toe, dat hij bij den stedehouder staande gezegd had: „Heer, ziet omme, wat meynt deze gigant off tyrant”? Welk van beide woorden hij gebruikt had, wist hij zich later niet meer te herinneren; bovendien had hij zoo zacht gesproken, dat dit gezegde geen aanleiding tot toorn had kunnen geven. Volgens anderen was zijn fluisterton heel duidelijk verstaanbaar geweest en had men hem hooren zeggen: „ziet gij wel den tyrant mit roden komen” en: „also lange als hij alhier sal zijn ende zal 't niet wel gaan”, welke woorden, zooals ieder had begrepen op den baljuw doelden. Daarop waren de messen uit de scheden gehaald en had het weinig gescheeld of er was een oproer losgebroken.

Baljuw zoowel als Schout werden gevangen genomen en hadden zich evenals Olivier Arentsz. en Arent Kerstantsz. voor het Hof te verantwoorden, waar hun zaak 16 Oct. 1465 voorkwam. Tevergeefs hadden burgemeesters en schepenen zich op de privilegiën der stad beroepen en getracht te bewijzen, dat het geen zaak van partijschap gold, doch een gewone vechtpartij, waarvoor Rotterdamsche burgers binnen hun stad behoorden terecht te staan. Ook de baljuw beweerde, dat de geheele zaak tot zijn competentie behoorde, waarvan hij binnen de zes weken verplicht was geweest werk te maken. Hun eisch werd echter niet ontvankelijk verklaard. Wel werden de vier gevangenen op handtasting ontslagen, doch hoe onschuldig ook allen verklaarden te zijn, de zaak had voortgang ¹⁾. Jan de Witte werd gedagvaard om 16 Nov. 1465 in persoon voor den Grooten Raad te verschijnen. Het was een moeielijk geval, want 10 Nov. 1465 was hij opnieuw gearresteerd door Jan Lodijc ²⁾ wegens niet betaalde boeten. Hij verzocht dus om tijdelijk uit de gevangenis te worden ontslagen. De brief van den genadigen heer, waarbij aan het Hof bevolen werd aan het verzoek van den gevangene te voldoen, werd ongelukkig te laat geopend, n.l. den 15den Nov., doch zijn kansen, om gehoord te worden, werden daardoor toch niet geheel den bodem ingeslagen, daar hij nog verlof kreeg naar Mechelen te gaan tegen 24 Nov., op voorwaarde zich 15 Dec. weder als gevangene in Den Haag te zullen aanmelden.

---

1) Deze zaak is te vinden in het Memoriaal Van Swieten V, berustende in het Rijksarchief.

2) Jan van Remmerswael was heer van Lodijc.

Die oproeping voor den hertog en den Grooten Raad gaf de steden Haarlem, Delft, Leiden en Amsterdam aanleiding, om bij den heer van Charolais zich ernstig te beklagen over de verkorting der privilegiën van Rotterdam, daar de steden altijd zonder inmenging van andere justities alle zaken hadden mogen berechten, die *binnen* de stad waren voorgevallen. Het gold hier immers twisten tusschen burgers onderling en er was geen bloed gevloeid! Zij verzochten dus de voorspraak van hertog Karel bij zijn vader om Rotterdam in haar privileges te herstellen of de zaak te verdagen, totdat hijzelf hierheen zou komen en Rotterdam haar zaak bij hem kon bepleiten ¹⁾. Jammer, dat de afloop van deze in dien tijd geruchtmakende zaak ons niet bekend is. Uit andere bronnen mogen wij echter concludeeren, dat de baljuw in het ongelijk gesteld is. In zijn plaats of als plaatsvervanger verschijnt tenminste in 1466 Hubrecht van Zulen als baljuw: in 1467 Philips van Spangen. Jan Willemsz kreeg vermoedelijk ook een paar jaar ongevraagd verlof, maar in 1468 nam hij zijn ambt toch weer waar en komt dan tot 1475 als schout voor ²⁾. Floris van Montfoorde treffen wij in 1467 als burgemeester aan, Olivier Arentsz. in 1468, Thomas Dobbe in dat jaar als schepen, zoodat de vrede toen wel geteekend schijnt te zijn geweest.

Heer Jan de Witte van Bulgersteyn wordt tot 1479 onder de hoogheemraden van Schieland genoemd, doch zijn rol te Rotterdam schijnt na 1465 wel uitgespeeld te zijn, al weten wij, dat hij in 1466 nog officieel als baljuw en rentmeester optrad, met Willem van Remmerswael als zijn plaatsvervanger, en dat hij in 1476 nog te Rotterdam woonde, toen zijn tweede vrouw haar testament maakte. In 1479 wordt een ander in zijn plaats als hoogheemraad van Schieland genoemd; zijn dood zal dus wel kort voor dien tijd zijn te stellen.

De stamboom van Jan de Witte in nedergaande lijn heeft niet veel duisters voor ons, al blijven er enkele vraagteekenen staan. Op gezag van Mr. Simon van der Sluys zullen wij maar aan-

---

1) Memoriael van Schout en Schepenen fol. 124v.

2) Hij leefde nog in 1481. De oud-schout droeg toen de kapel in de Lombardstraat, door Daem Stoppelmans gesticht en in 1455 aan hem overgedragen, op aan het Wevers- of S. Jacobsgilde. Van Stoppelmans had hij de beschikking gekregen over een huis met tuin achter de kapel, en in 1481 woonde hij met zijn vrouw Ermgardis nog in de keuken daarvan.

nemen, dat hij in eerste huwelijk getrouwd geweest is met een prinses van Chimay. Uit het bovengenoemde testament blijkt, dat Johannes de Wit van Bulgersteyn, „vir magnificus et circumspectus, proconsul Hollandie Trajectensis diocesis”, in tweede huwelijk tot echtgenoot had Amelia, de dochter van Mr. Jan van der Sluys, lijfarts van hertog Philips, een vermaard en kundig man. Vrij zeker is dit laatste huwelijk kinderloos gebleven. Minstens drie kinderen moet deze heer van Bulgersteyn evenwel gehad hebben, een dochter Elisabeth en verder twee onechte kinderen, n.l. een onechte dochter, die wij in 1490 en 1501 aantreffen als non in het S. Agathaklooster en een onechten zoon Jan, die in 1501 onder de erfgenamen van Jan de Witte voorkomt en dezelfde schijnt te zijn als Mr. Jan, priester, of, zooals hij elders heet, Mr. Johannes Wit sive Brill, rector van de bagijnen, die in 1524 zijn testament maakte. Ten slotte treffen wij nog een Jan de Wit aan in 1462 als tesorier der stad en een Jan die Witte Jansz., schepen in 1468, waarschijnlijk een en dezelfde persoon. Zoo wij dezen ook voor een zoon van den baljuw moeten houden, is hij toch voor ons niet van belang, daar hij uit Rotterdams geschiedenis verdwijnt zonder eenig spoor na te laten en onder de erfgenamen van Jan de Wit Sen. niet genoemd wordt.

Het testament van Amelia geeft in 1476 als woonplaats op „Bulgersteyn”. Hiermee was echter niet het oude slot bedoeld, dat reeds in 1448, zooals wij zagen, onbewoonbaar was en zeker niet gerestaureerd zal zijn. „Jan de Witten huys 't noirthoec van Bulgersteyn” in 1472 geeft ons de juiste ligging van de woning aan, n.l. op den noordoostelijken hoek vlak bij de kapel. De eigenaar van Bulgersteyn had door de geheele stad zijn eigendommen verspreid liggen. Huizen en erven van hem vinden wij in de Lomberdstraat, de Spuivaart, Westewagenstraat, op den Middeldam, in de Bagijnenstraat, op Oost- en Westnieuwland. In Rubroek had hij landerijen en een hofstede, in 1452 kocht hij van een nakomelinge van Dirk de Visscher het huis te Crooswijk, met hofstede, laan en land aan. Hij was gegoed in Cool, in Cappel en de landerijen in Gorkum, Naaldwijk en Wateringen, later in bezit zijner erfgenamen, zullen hoogst waarschijnlijk van hem afkomstig zijn. Omstreeks 1448 had hij ook in erfpacht gekregen de smalle strook land, die het grondgebied van Bulgersteyn scheidde van de stadsgracht, van de Delftsche tot de Schie-

damsche poort, met inbegrip van de westelijke gedeelten van twee lanen, die, op het terrein van Bulgersteyn aangelegd, verder doorliepen tot de Vest, op den grond, die in 1358 van het Roodezand nog bij de stad was getrokken. De 6 morgen land, tot Bulgersteyn behorende, waren voor een groot deel verhuurd. De voetboogdoelen, S. Joris, had een deel in gebruik, de Witte Zusteren, die omstreeks 1459 het klooster S. Agatha in de Westewagenstraat stichtten, kregen daarnaast een stuk land in pacht. Met de „Jan de Wittenkerck ende erve” op het westeinde binnendijks kan niet anders bedoeld zijn dan de oude kapel van Bulgersteyn.

Bijna universeele erfgenamen van dit alles werden Lijsbet, Jan de Witte's dochter en haar echtgenoot Doede Jansz. van der Sluys, een halfbroer van haar tweede moeder. Werd Lijsbet als eenig wettig kind universeel erfgenaam van haar vader; bij het reeds meermalen genoemde testament had Amelia haar broeder Doede tot haar eenigen erfgenaam benoemd. Deze Doe Jansz. heeft geen groote rol gespeeld in de geschiedenis van Rotterdam; in 1460 was hij stadsklerk of secretaris, in 1478 schepen; toch moet hij tot de rijke ingezetenen behoord hebben en verkeerde hij blijkens de huwelijken en de positie zijner kinderen met de eerste burgers der stad, terwijl hij door zijn schoonvader misschien connecties te Delft had. Vóór 1479 heeft hij een tweede huwelijk aangegaan met Geertruyd Jacobsd. uit IJsselmonde, die bekend geworden is als fundatrice in 1500 van een vicarie op het S. Eligius-altaar en in 1504 van een vicarie op het S. Maria-Magdalena-altaar, beide in de S. Laurenskerk te Rotterdam. Haar man had haar in 1480 als duwarie toegewezen de helft van de koren en smaltienden van West-IJsselmonde; deze waren in 1506 vervallen aan zijn oudsten zoon Jan. Hieruit blijkt wel, dat uit dit tweede huwelijk geen kinderen geboren zijn en zij toen overleden was. Doe Jansz. zelf is waarschijnlijk kort vóór 9 Sept. 1495 overleden. Tot dat tijdstip is hij voogd geweest over het eenige kind van zijn vóór 1493 overleden dochter, gehuwd met Willem Fijck van Hove.

Doe Jansz. heeft ook den Jonker Fransen-oorlog beleefd en is, naar ik vermoed, daarbij waarschijnlijk meer dan toeschouwer geweest. Het is tenminste zeker, dat hij tot de aanhangers van Jonker van Brederode behoorde. Geheel onmogelijk zou het dan

niet zijn, dat hij de Hoekschen een handje heeft geholpen om de stad te overrompelen. Vlak bij Bulgersteyn immers zijn zij de muren overgeklommen. Heel veel moeite zal dat niet gekost hebben. In 1514 nog werd gezegd ¹⁾: „van die Delfsche poert tot die Schiedamsche poert is die muyere zoe laech, dat men wintertijds, alst vriest, daerover climmen mach, oock mede zoe is deselve muyere vervallen ende geschoert ende die thoernen zijn gedect met ryetdack ende moeten gedect wesen mit hart dack, omme des brants wille”. En van de 12 torens om de stad heette het, dat zij „zeer laech zijn ende gehoecht moeten wesen ende gedect mit harden daiken”. De mannen van Jonker Frans hadden het dus in den nacht van 20 op 21 Nov. 1488 gemakkelijk, toen zij, na in alle stilte over het ijs van de vest te zijn gegaan en den muur bij heer Jan Vettentoren bij de Leeuwenlaan te zijn overgeklommen, langs het Roodezand „besijden het slot te Bulgersteijn, dat doen maer een steenhoop was” ²⁾, over den dijk naar de Schiedamsche poort togen, daar de wacht overweldigden en de poort voor de hoofdafdeeling van den indringer openden. Wij hebben zelfs het bewijs, dat de familie Van der Sluys goed en bloed over had voor den Hoekschen aanvoerder. Martijn, de jongste zoon van Doede Jansz., heeft dat bewezen. De dichter van den Jonker Fransenoorlog, zekere A. J., die vóór 26 Juni 1489 het volgende feit te boek gesteld moet hebben, schrijft:

Daerna volchden veel meerder qualen
Op sinte Bonifaes van volck en scepen
Die uut gheseylt waren om fytaelge te halen,
Die hem worden al off ghenepen.
Te weten die scepen ende tvolck meest mede
Werden crachtelick gewonnen ende tondergedaen,
Men brochtse al te Dordrecht in die stede,
Meester Martijn Doedensz. worter mede gevaen ³⁾.

Meester Martijn schijnt een persoon van beteekenis geweest te zijn, anders zou hij hier niet afzonderlijk vermeld zijn. Het hier beschreven gevecht had 5 Juni 1489 plaats op de Lek en het is wel een wonder, dat Martijn Doedensz. er nog het leven heeft afgebracht, want de mannen van Brederode, die in handen hun-

---

1) Bronnen III, bl. 474.

2) Bronnen II, bl. 69.

3) Bronnen II, bl. 34.

ner vijanden vielen, hadden niet veel genade te verwachten. Het bewijs, dat hij is blijven leven, meen ik te mogen zien in een vroedschapsresolutie van 1498, waarbij besloten werd Mr. Martijn, doctoer, vrij te stellen van den bieraccijns voor een kinnetje bier per week, mits hij op zichzelf woonde d.w.z. het zou een persoonlijk voorrecht zijn. In 1505 werd hij tot vroedschap gekozen, in 1509 zien wij Arent van Diemen in zijn plaats treden, gehuwd met Adriana, de dochter van zijn overleden zuster, Fijck van Hove's vrouw. Vermoedelijk was hij toen ongehuwd overleden.

Dat de andere beschrijver van den Jonker Fransen-oorlog, de Rotterdamsche pastoor Willem van der Sluys, den naam van Dr. Martijn in zijn verhaal volstrekt niet noemt, mag te meer opmerkelijk heeten, omdat beide personen verwant waren. Misschien heeft de pastoor van S. Laurens het beter geoordeeld en in zijn eigen belang, om geen melding te maken van de rol, die een familielid gespeeld had in dezen opstand tegen den wettigen vorst. Toen hij zijn verhaal voltooide, in 1509, leefde misschien Mr. Martijn nog en kan het hem niet aangenaam geweest zijn aan dat verleden herinnerd te worden.

Eigenaardig is het ook, dat, waar men verwacht zou hebben bij Simon en Willem van der Sluys, op grond hunner verwantschap met de eigenaars van Bulgersteyn, goed ingelicht te zullen worden omtrent de familie en nakomelingen van Jan de Witte, men daaromtrent niets verneemt. Die familiebetrekking staat vast. Onder de erfgenamen van den heerschzuchtigen baljuw wordt meermalen Mr. Simon, de domproost, genoemd en Willem van der Sluys was diens neef. Zekerheid daarvan is niet te geven, doch ik meen in Mr. Jan van der Sluys, lijfarts van hertog Philips, Mr. Simon Doedesz. van der Sluys, raad en geneesheer van hertog Karel en Jacob van der Sluys, die in 1453 deel nam aan een tocht tegen de Vlamingen en in 1468 of 1471 overleden is, broeders te mogen zien, wier vader Doede van der Sluys geheeten moet hebben en de grootvader van Amelia en Doede Jansz. van der Sluys geweest moet zijn.

Van de zes kinderen, die Doe Jansz. uit zijn eerste huwelijk heeft gehad, worden ons vijf met name genoemd, n.l. Jan, de zooeven genoemde Martijn, Machteld, Maritje en Katrijn. Jan Doesz. van der Sluys, die geen ander stedelijk ambt heeft bekleed dan dat van schepen in 1506, verbond zich met Pietertgen, dochter van Wil-

lem Florisz. Grijp, schepen te Delft; Martijn volgde, zooals wij zagen, het voetspoor van zijn grootvader van vaderszijde en studeerde in de medicijnen, een dochter, waarschijnlijk Machteld, huwde met Arent Pietersz. Utenhage of Buyrman, Katrijn met Dirck Claesz., burger van Delft en een ongenoemde dochter reikte haar hand aan Willem Adriaensz. Fijck van Hove, gesproten uit een Rotterdamsch regeeringsgeslacht en zelf van 1475 tot 1491 de ambten vervullende van schout, burgemeester of schepen.

In het jaar 1509 was het sterftcijfer te Rotterdam heel hoog; vermoedelijk heeft er een besmettelijke ziekte geheerscht. Behalve Martijn stierven in dien tijd ook Jan Doedensz. van der Sluys en zijn vrouw, nalatende een dochter Lysbet en een zoon Willem. Deze kinderen komen, behalve met den geslachtsnaam Van der Sluys, nog vaker voor met den toenaam Van Zijl. Wij lezen van de kinderen Van Zijl, de erfgenamen Van Zijl, Jonkvrouw Elisabeth van Zijl. Waaraan die naam te danken is, blijkt niet. Als voogden over Lysbet en Willem werden o.a. aangewezen Arent van Diemen, hun neef, en Maritgen Willem Grijp's weduwe, hun grootmoeder; als bloedverwant treedt ook nog op Arent Pietersz. Utenhage. Er was een groote erfenis te administreeren en als rentmeester over de goederen der weeskinderen werd Thonis Aertsz., bode van Rotterdam, door de voogden aangesteld. Van verschillende landerijen, huizen en erven hadden de kinderen slechts $\frac{1}{4}$ aandeel, en waren Arent van Diemen, gehuwd met een kleindochter¹⁾ van Doe Jansz., Arent Pietersz. Buyrman van der Hage of Utenhage en Dirc Claesz. ieder als echtgenoot van een dochter van Doe Jansz. de andere rechthebbenden. Van de zes kinderen van Doe van der Sluys en Lysbet Jan Witten-dochter was dus, behalve een zoon, ook een dochter kinderloos of ongehuwd overleden. Er worden landerijen genoemd in De Lier, in Bergambacht, in Zevenhuizen, in Dirksland, in Blenkvliet, Schuddebeurs en in Zeeland, een huis en erve in de Pannekoekstraat, $\frac{1}{2}$ van een huis en erve op 't Roodezand, $\frac{1}{4}$ in het huis en erve, „daer Katrijn Doe Jansz. in 't laatst van hoer leven in woonde”, nu bewoond door Dirc Claesz. en dat in het westeinde gelegen moet hebben; het huis bij het kerkhof, waar hun ouders in woonden, met welk kerkhof misschien dat van het Roodezand

---

1) Deze kleindochter had o.a. uit haar moeders erfenis het huis „De Spiegel”

bij de kapel bedoeld is, (anders was het een huis op den Middeldam), een aandeel in Bulgersteyn en de helft van zeven kameren en erven met een erve ten noorden daarvan, alles noordwaarts van de poort van Bulgersteyn. De kinderen kwamen eerst in huis bij hun grootmoeder te Delft, in 1513 en 1514 vinden wij, denkkelijk na haar grootmoeders dood, Lysbet inwonen bij haar oom Arent Pietersz. Uutenhage, wiens vrouw toen de eenige nog levende dochter van Doe Jansz. schijnt geweest te zijn. In 1517 werden volgens het weesboek de juweelen van Pietertgen Griepen ten behoeve van haar dochter uit de weeskist gehaald. Zoo al niet meerderjarig, in ieder geval werd Lijsbet toen uit de voogdij ontslagen door haar huwelijk met Mr. Huych Jacobsz. van den Eynde te Delft. Willem zal omstreeks dien tijd overleden zijn, want 25 Maart 1518 werd zijn zuster, de echtgenoot van Van den Eynde, beleend met renten op huizen te Rotterdam, waarvoor Arent Pietersz. ten behoeve van zijn minderjarigen neef Willem, die er mee verlijd was, 10 Sept. 1510 hulde gedaan had. Uit dit huwelijk met den pensionaris van Delft werden Elisabeth twee kinderen geboren, een dochter, die met Sasbout Beukelsz. van den Burch trouwde en een zoon Jacob. De laatste, in 1552 pensionaris van Delft geworden in plaats van zijn vader, werd in 1560 tot advocaat of raadpensionaris der Staten van Holland gekozen. In Jan. 1568 werd hij op bevel van Alva opgelicht en in Maart d. a. v. naar Brussel gevoerd. Eerst op de Couwenbergsche poort gevangen gezet, is hij daarna naar de gevangenis Treurenburg overgebracht en is hij 12 Maart 1569 voor 's lands vrijheid overleden „soo door verdriet en hertseer . . . als door sieckte en ongemack” ¹⁾, in tegenwoordigheid o. a. van zijn zoon Joncker Jacob van den Eynde. Elisabeth van Zijl moet gestorven zijn vóór 1 Oct. 1541, daar haar zoon toen in leenen opvolgde, welke in 1571 op haar kleinzoon Jacob van den Eynde zijn gekomen.

Ten slotte bleef Bulgersteyn het eigendom van de erfgenamen van drie van Doe Jansz. kinderen, n. l. van den tak van Elisabeth van Zijl-Van der Eynde-Sasbout Beukelsz. van der Burch, den tak Fijck van Hove-Van Diemen en den tak Utenhage, later waarschijnlijk Van Bulgersteyn geheeten. Arent Henricxsz. van Diemen gehuwd met Adriana Fijck van Hove liet twee kinderen na,

---

1) Van Bleyswyck bl. 774.

Katharina, en Willem. De laatste, in 1508 geboren en 9 Nov. 1583 overleden ¹⁾ is een geleerde van grooten naam geweest. Na te Leuven en Orleans gestudeerd te hebben in de rechten werd hij door keizer Karel V tot raad in het Hof van Utrecht aangesteld ²⁾. Voor een afstammeling van Arent Utenhage meen ik te mogen houden Doe Arentsz., die den toenaam Van Bulgersteyn aannam. Hem treffen wij van 1535 tot zijn dood, den 18^{den} Dec. 1558, als vroedschap van Rotterdam aan, terwijl hij in dien tijd nog verschillende andere regeeringsambten vervulde. Drie kinderen, Arent, Jan en Machteld werden door hem nagelaten. Misschien mogen wij verder Arent van Bolgersteyn te Delft en Claes van Bulgersteyn in Den Haag, die respectievelijk 18 Nov. 1606 en 6 Sept. 1635 tot notaris werden aangesteld, als nakomelingen van dezen tak beschouwen. In 1672 werd het wapen van Bulgersteyn nog door een familie van dezen naam te Delft gevoerd, doch toen was het goed Bulgersteyn reeds lang in andere handen overgegaan.

Was in 1448 Jan de Witte eigenaar geworden van de woning met zes morgen land daarbij, een eeuw later was van dit grondgebied al heel wat verkocht, hetzij door hem zelf, of door zijn erfgenamen. De landerijen ten noorden van de Leeuwenlaan waren langzamerhand in erfpacht overgegaan aan verschillende eigenaars, de S. Jorisdoelen had een gedeelte in gebruik, de Witte Zusteren gebruikten het Susterenvelt en Liesvelt en bij een proces, dat in 1504 gevoerd werd tusschen de erfgenamen van Jan de Witte en de stad, werd aan de laatste toegewezen het recht op de beide lanen (Leeuwenlaan en Raamstraat), die zij mocht verbreden tot de vest, terwijl de tegenpartij daarvoor de strook land langs de vest, die zij tot dusverre in erfpacht had, gedeeltelijk in eigendom kreeg. Ten noorden van de noordelijkste laan (later Raamstraat) werden in 1509 de ramen verplaatst, waarvoor de stad ook grond van Bulgersteyn aankocht. In 1514 vinden wij bij „Jan de Witten cameran”, erven van den Heiligen Geest genoemd. De Heilige Geest, het armbestuur van dien tijd, zal door een der eigenaars van Bulgersteyn begiftigd zijn met zoogenaamde geefhuisjes, d.w.z. kamers of huizen die om Godswil, dus gra-

---

1) Lois, Kronyk van Rotterdam bl. 75 en Navorscher XIV 179.

2) Hij was gehuwd met Jkvr. Marie de Vaulcx en zijn dochter Jacqueline trouwde in 1566 met Jhr. Pieter van Rhoon en Pendrecht.

tis, door armen bewoond werden en Elisabeth van Zijl voegde in haar testament daaraan nog heel wat landerijen toe.

Hoe Bulgersteyn zelf er na Elisabeth's dood uitzag leeren ons notarieele verklaringen van 8 Juli 1598 ¹⁾, waarin verschillende oude personen meedeelen, hoe meer dan veertig jaren geleden de toestand aldaar was. Zij getuigen omtrent „de huysingen, camer-kens, bleyckerijen ende boomgaert van 't voornoemde Hoff". Juffrouw Elisabeth van Zijl, die binnen Rotterdam placht te wonen, hadden zij heel goed gekend. De kamertjes waren reeds bij haar leven zeer oud en vervallen en met riet gedekt, behalve het meest zuidelijke dat, zooals zij van hun ouders hadden vernomen, de poort was geweest van het hof van Bulgersteyn, waardoor men het hof kon binnenrijden. Dit was aan de straatzijde met een hard dak gedekt, maar aan de andere zijde met riet. De boomgaard bevond zich aan de zuidzijde en de bleekvelden aan de noordzijde van het zoogenaamde hooge hof, dat te midden van een gracht was gelegen, die men nog den vijver placht te noemen. Op het hooge hof kwam men ook door een poort, die nog afgesloten kon worden en dit hof, d.w.z. het oude slot Bulgersteyn, was rondom bemuurd geweest met een zeven à acht voet hoogen muur, terwijl op de beide hoeken aan de oostzijde twee torens waren, veel hooger dan de muur, maar zonder kap en waarschijnlijk voor een gedeelte reeds afgebrokkeld.

Een proces over het testament van Elisabeth van Zijl tusschen haar erfgenamen en de Heilige Geestmeesters o.a. over die zeven kamertjes heeft de vervaardiging van een plattegrond van dit hof ten gevolge gehad, in 1561 door Coenraet Oloffs. Daarop is o.a. op den zuidwesthoek nog een ronde toren aangegeven. In 1600 kreeg de Heilige Geest eindelijk de beschikking over de kamertjes met de daarbij liggende erven. De toestand was toen alweer veranderd. De oude kapel was aangetrokken bij het gemeenlandshuis van Schieland, dat reeds vóór 1571 daar verzezen was, want op een plattegrond van Jan Potter van dat jaar komt het al voor. Lois zegt, dat de S. Andrieskerk op het Roodezand, 25 Juli 1423 is ingestort ²⁾, maar de eenige kapel op het Roodezand, welke wij kennen n.l. die der Zeven Slapers bestond in 1558 nog blijkens de aanstelling van Pieter Cornelisz. Coninck als priester

---

1) Prot. notaris Symons VI 192 vlg.

2) Bronnen II bl. 563.

aan een vicarie daarvan. In 1578 pas werd zij geheel voor afbraak verkocht en werden de zerken uit de kapel verwijderd. Dat zij in de herinnering nog lang voortleefde, blijkt uit den naam Zeven-slapersstraat, 15 Juni 1616 aan de Roodezandstraat gegeven. Het kerkhof heeft een treurige bekendheid gekregen, daar het in de eerste helft der 16de eeuw dienst deed als begraafplaats voor misdadigers, aan wie het rusten in gewijde aarde ontzegd was. Nadat het langen tijd niet gebruikt was, besloot de vroedschap in 1651 er weer te begraven; als Bombazijnen kerkhof, naar den laatsten pachter, een Milaneesch bombazijnwerker, heeft het tot 1723 bestaan, toen deze grond als bouwgrond is uitgegeven. 27 Juni 1624 wordt nog melding gemaakt van de kermis op het Roodezand, die daar gehouden werd „ter gedachtenisse van de seven slapers”.

Kortebrant weet mee te deelen, dat in 1572, bij den inval van Bossu, burgers zich verschanst zouden hebben achter de overblijfselen der dikke muren van het slot en zij den Spanjaarden nog heel wat te doen hadden gegeven, zoodat dezen uit woede de ruïne met den grond gelijk maakten. Nergens elders komt dit verhaal voor, maar ook Lois vertelt, dat tot 1573 nog iets van het oude slot te zien was, doch toen alles geslecht werd. Er bleef niets over dan een oude poort, die toegang gaf tot het terrein en de gracht, die aan vroegere grootheid herinnerde ¹⁾. Den 18^{den} Mei 1620 kocht de stad van Petronella van den Burch, eene der erfgenamen, den grond van Bulgersteyn aan, bestaande uit een huis, hof, bleekerij enz., genaamd 't hof van Bulgersteyn, voor f 330 en een karper sjaars. Tot den Bulgersteynschen grond behoorden toen nog maar één morgen, 291 roeden land, alles ten zuiden van de Leeuwenlaan. De bedoeling was hier een huis te stichten voor de oude vrouwen, die het S. Elisabethsgasthuis in de Lombardstraat bewoonden, doch dit plan kwam niet tot uitvoering. Het zoogenaamde hooge hof werd een boomgaard, die tot 1662 binnen de oude grachten besloten bleef. Toen pas is deze grond met omgeving aan particulieren verkocht, zijn de grachten gedempt en zijn daar huizen verrezen, terwijl de oude poort gesloopt werd.

---

1) Op een plattegrond van Guicciardini in *Description de tous les Pais-Bas*, Anvers 1582, is de omtrek van Bulgerstein duidelijk aangegeven en komt ook de kapel nog voor.

Het land buiten de grachten had reeds vroeger een andere bestemming gekregen. Het zou ons te ver voeren de lotgevallen na te gaan van al de gebouwen, die op dezen historischen grond zijn gebouwd, doch ik wijs er op, dat het Gemeenlandshuis in 1624 werd verkocht aan particulieren; het Stadsspin-, tucht- en werkhuis heeft er gestaan, doch is ook alweer verdwenen. Het is merkwaardig, hoeveel publieke gebouwen zich toevallig op deze zes morgen grond bevinden: De Doelen, de Academie van B. K. en T. W., het Maria Catharina van Doorens gesticht, het Gymnasium en de Passage. En nu verrijst er het gebouw, van waaruit Rotterdam bestuurd zal worden. Mogen wij de kroniekschrijvers gelooven, dan zou het oude slot Bulgersteyn eenmaal eveneens als zoodanig gediend hebben, toen het namelijk de woning was van de Bokels, de heeren van Rotterdam. Het slot zelf is, sinds wij het in betrouwbare bronnen aantreffen, van geen beteekenis meer; wij kennen het slechts in een tijdperk van verval. Dit kunnen wij niet zeggen van de eigenaars van het slot; de Bokels, De Visschers, Couwenhovens, Nachtegaels, Jan de Witte en enkele zijner nakomelingen nemen een groote plaats in in de geschiedenis onzer stad.

OUD RIJMPJE.

Paleyen ¹⁾
Geleyen
Die helen
En stelen
Tot waerheyt
En klaerheyt
Totdat sy erven
De straffen veelvout
En eyndelyck sterven
Aen 't galgenhout.

Crimineel examenboek
van Schepenen der stad Rotterdam.

---

1) Folterwerktuigen, waarmede beschuldigden of verdachten werden uiteengerekt.